

นวัตกรรมการแก้ไขปัญหาความไร้สมดุล ของตลาดไข่ไก่ผ่านห่วงโซ่อุปทาน

The Ways to Resolve the Egg Market Disequilibrium Problem Within a Supply Chain

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พนารัช ปรีดากรณ์
- กลุ่มวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ
- คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- Assistant Professor Panarach Preedakorn, Ph.D.
- Department of Business Economics
- School of Economics, University of the Thai Chamber of Commerce
- E-mail: panarach_pre@utcc.ac.th
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์
- กลุ่มสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ
- คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- Assistant Professor Supavadee Laorithirat
- Department of Business Economics
- School of Economics, University of Thai Chamber of Commerce
- E-mail: supavadee_lau@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความไร้สมดุลในตลาดไข่ไก่ระหว่างผู้ผลิตขนาดต่าง ๆ รวมถึงเงื่อนไขความไร้สมดุลในกรณีต่าง ๆ ผ่านห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมไข่ไก่ วิเคราะห์ปัญหาความไร้สมดุลในตลาดไข่ไก่ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น และให้ข้อเสนอเชิงนโยบายในการสร้างสมดุลในตลาดไข่ไก่ที่สอดคล้องกับปัญหา ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาความไร้สมดุลของตลาดไข่ไก่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ที่เกิดจากการดำรงอยู่ของอำนาจผูกขาดตลอดห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรม ทำให้กลไก

ราคาไม่สามารถสะท้อนสภาพการแข่งขันแม้จะอิงอยู่กับอุปสงค์และอุปทานตลาด โดยบริษัทผู้ผลิตรายใหญ่จำนวนน้อยเป็นฝ่ายสร้างกำไรได้ตามสถานการณ์ที่เป็นอยู่ โดยใช้ชั้นเชิงและอำนาจเหนือตลาดของตนเอง ในขณะที่เกษตรกรรายย่อยจำนวนมากเป็นผู้รับราคาตลาดและไร้อำนาจต่อรอง ทำให้หลายรายต้องออกจากตลาดไป ความพยายามในการแก้ไขปัญหาความไร้สมดุลของตลาดไข่ไก่ส่วนใหญ่ มักใช้นโยบายทางด้านอุปทาน โดยการควบคุมปริมาณแม่ไก่ยืนกรง เพื่อให้ปริมาณอุปทานไข่ไก่มีความสอดคล้องกับอุปสงค์ไข่ไก่ของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ได้ประสบผลสำเร็จเสมอไป อีกทั้งผลสำเร็จที่เกิดขึ้นไม่มีความยั่งยืนตราบใดที่อำนาจผูกขาดยังคงดำรงอยู่ในโครงสร้างอุตสาหกรรมไข่ไก่

การศึกษาในครั้งนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไว้ 5 ด้านด้วยกัน ได้แก่ (1) การบูรณาการหน่วยงานในการแก้ไขปัญหาความไร้สมดุลของกลไกราคาในตลาดไข่ไก่ (2) การแก้ไขปัญหาความไร้เสถียรภาพของราคาไข่ไก่ ด้วยแนวทางต่าง ๆ อาทิ ปรับสมดุลอุปสงค์อุปทาน สร้างราคากลางไข่ไก่ บริหารจัดการด้านอุปทานให้ครอบคลุมทั้งห่วงโซ่ เป็นต้น (3) การปรับอำนาจต่อรองระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายภายในห่วงโซ่อุปทาน (4) การปรับบทบาทภาครัฐในการแก้ไขปัญหาในอุตสาหกรรมไข่ไก่ และ (5) การสร้างกองทุนประกันความไม่มีเสถียรภาพของราคาไข่ไก่

คำสำคัญ: อุตสาหกรรมไข่ไก่ ห่วงโซ่อุปทานไข่ไก่ ปัญหาราคาไข่ไก่

Abstract

The objectives of this research were to study the disequilibrium condition among different sized producers as well as the disequilibrium problem of the egg market by supply chain, analyze the disequilibrium problem under current circumstance and propose relevant policy recommendations to promote equilibrium in the egg market. The study found that disequilibrium problem is caused by a monopoly of power within the supply chain. Consequently, the price mechanism cannot perform properly even under conditions of market supply and demand. A few large-scale producers generate profit using their market power, while many small-scale farmers are market price-takers and powerless, which drives some farmers out of the market. Most of the attempts to alleviate disequilibrium problems use supply-side policy by controlling the quantity of hens in order to balance the egg supply with the demand. Unfortunately, the outcomes are not always successful and are unsustainable as long as monopoly market power of the producers prevails.

The study suggested 5 policy recommendations which were (1) integration of agencies to alleviate the disequilibrium condition in the egg market, (2) rectification of the problems through different schemes such as justification of supply -demand in the egg market and holistic management of the supply chain, (3) counterbalance the market power between

buyers and sellers within the supply chain, (4) the adjustment of government agencies' role to solve the problem and (5) establishment of disequilibrium in the egg market fund.

Keywords: Egg Industry, Supply Chain of Eggs, Price Issue of Eggs

บทนำ

สินค้าเกษตรเกือบทุกประเภทประสบปัญหาความไม่สมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานผลผลิตทำให้ราคามีความผันผวน ยิ่งไปกว่านั้นในห่วงโซ่อุปทานเองก็ยิ่งประสบความไม่สอดคล้องกันระหว่างอุปสงค์และอุปทานของแต่ละขั้นตอนของการผลิตมักเกิดปัญหาความขัดแย้งและไม่สามารถหาทางออกร่วมกันได้ในบรรดาผู้ผลิตที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทานเดียวกัน สำหรับตลาดไข่ไก่ก็เช่นกัน ที่ผ่านมาก่อให้เกิดปัญหาเชิงระบบเกี่ยวกับวงจรของตลาด ทำให้ราคาไข่ไก่มีความผันผวนขึ้นลงได้อย่างไม่มีเสถียรภาพสาเหตุไม่ได้เป็นเพียงจากกลไกตลาดที่ยังรอการปรับตัว แต่สาเหตุสำคัญมาจากการที่ตลาดผู้ขายในธุรกิจไข่ไก่มีผู้ประกอบการที่มีขนาดแตกต่างกัน โดยการแข่งขันในตลาดไข่ไก่ประกอบไปด้วยผู้เล่นรายใหญ่จำนวนน้อยราย ที่กุมส่วนแบ่งตลาดจำนวนมาก ทำให้การผลิตหรือการจัดการทางการตลาดของผู้ผลิตรายใหญ่สามารถส่งผลกระทบต่อราคาไข่ไก่ในตลาดได้ ในขณะที่เกษตรกรรายย่อยจำนวนมากมีส่วนแบ่งในตลาดน้อย และเป็นเพียงผู้รับราคา (Price Taker) ในตลาดไข่ไก่เท่านั้น ผู้ผลิตรายใหญ่มีการทำธุรกิจไข่ไก่ที่ครบวงจรมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ผลิตขนาดกลางและขนาดเล็ก ที่ยังต้องพึ่งทั้งแม่ไก่และอาหารสัตว์จากบริษัทการเกษตรขนาดใหญ่ ทำให้ไม่สามารถควบคุมต้นทุนการผลิตได้ จึงเป็นเพียงผู้รับราคาตลาดที่สามารถบิดเบือนได้ทุกเมื่อ

หากพิจารณาถึงห่วงโซ่อุปทานของไข่ไก่ บริษัทที่มีธุรกิจครบวงจรจะสามารถจัดการกับตลาดไข่ไก่ได้เนื่องจากมีกำลังทุนมหาศาล การใช้เครื่องจักรที่ทันสมัยสามารถทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาดการผลิต (Economy of Scale) ได้ ในขณะที่การระบายผลผลิตออกมาจำนวนมากเพื่อทำกำไร หรือเพื่อตอบสนองต่อนโยบายรัฐในบางโอกาส ก็เป็นการซ้ำเติมผู้ผลิตรายเล็กและรายกลางที่มีต้นทุนผลิตไข่ไก่สูงกว่าให้ล้มหายจากธุรกิจที่ทำอยู่ในทางกลับกัน เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ไข่ไก่มีราคาแพง ซึ่งสาเหตุมักมาจากการลดการนำเข้าพันธุ์แม่ไก่ ก็พบว่า เมื่อแม่ไก่ขาดตลาดจะทำให้กำลังการผลิตไข่ไก่มีจำนวนน้อยลง และราคาไข่ไก่สูงขึ้น กรณีเช่นนี้ ผู้ผลิตรายเล็กและรายกลางควรมีกำไรจากการขายไข่ไก่ แต่กลับประสบปัญหาด้านต้นทุนราคาแม่ไก่แพงเพราะการขาดแคลน ในขณะที่ผู้ผลิตรายใหญ่สามารถปรับหนทางการแสวงหากำไรได้ ภายในห่วงโซ่อุปทานที่ตนเองมีอำนาจครอบคลุมอยู่ ด้วยเหตุนี้ ปัญหาของการไร้สมดุลในตลาดไข่ไก่จึงไม่ใช่สิ่งที่สามารถปล่อยให้กลไกราคาจัดการตัวเองได้ เพราะกลไกราคาถูกบิดเบือนภายใต้อำนาจเหนือตลาดของบริษัทการเกษตรรายใหญ่ แต่จำเป็นต้องมีการแทรกแซงด้วยแนวทางใด ๆ ที่เหมาะสม การศึกษาเชิงลึกถึงสถานการณ์ด้านราคา ต้นทุนการผลิต การได้เปรียบเสียเปรียบภายใต้นโยบายและแนวทางที่เกี่ยวข้องของรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตภายใต้ห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมไข่ไก่ โดยใช้มุมมองทางวิชาการเข้ามาวิเคราะห์ จะทำให้สามารถหา

แนวทางแก้ไขปัญหาคำถามไร้สมดุของตลาดไข่ไก่ ระหว่างผู้ผลิตขนาดต่าง ๆ และนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้แก่อุตสาหกรรมไข่ไก่ได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาของความรู้สมดุในตลาดไข่ไก่ระหว่างผู้ผลิตขนาดต่าง ๆ เจือปนความรู้สมดุในกรณีต่าง ๆ ผ่านห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมไข่ไก่
2. วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของความรู้สมดุในตลาดไข่ไก่ ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น
3. ให้ข้อเสนอเชิงนโยบายในการสร้างสมดุใน ตลาดไข่ไก่ ที่สอดคล้องกับปัญหา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจบริบททางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมไข่ไก่ของไทย ตลอดจนห่วงโซ่อุปทาน
2. เก็บข้อมูลปฐมภูมิจากผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้มากที่สุด โดยแบ่งออกเป็น
 - 1) การสัมภาษณ์ระดับลึก (Indepth Interview) โดยสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงไก่ไข่ในจังหวัดฉะเชิงเทราและชลบุรี เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีการ

เลี้ยงไก่ไข่มากที่สุด จำนวน 6 ราย ซึ่งนอกจากจะมีบทบาทในด้านการเลี้ยงไก่แล้ว บางรายยังเป็นการรวมการในสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไก่และการค้าไข่ไก่ บางรายเป็นประธานสหกรณ์ผู้เลี้ยงไก่ไข่จังหวัดฉะเชิงเทรา และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาในวงการไข่ไก่ ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 1 ราย

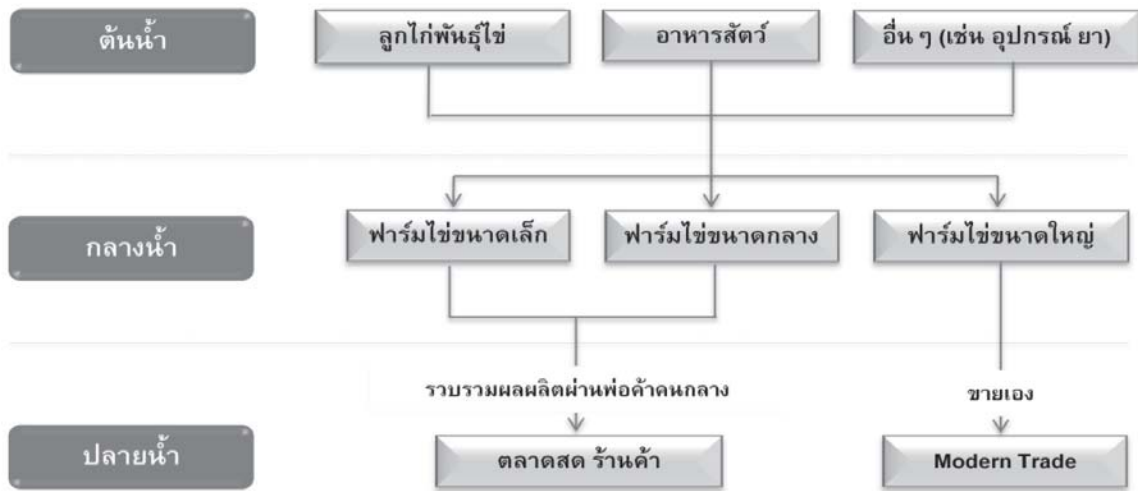
2) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guideline) ที่กำหนดประเด็นคำถามต่าง ๆ ไว้ กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) แบบเจาะจง จำนวน 8 คน ประกอบด้วย นายกสมาคม เลขาธิการสมาคม อดีตนายกสมาคม กรรมการสมาคม และที่ปรึกษาสมาคมผู้เลี้ยงไก่ไข่

หลังจากรวบรวมและเก็บข้อมูลแล้ว นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาควบคู่ไปกับการแสดงผลในเชิงสถิติข้อมูล แผนภูมิกราฟ เพื่อวิเคราะห์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลและนำเสนอรายงานอย่างมีระบบ ทั้งนี้ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่กำหนดไว้

ผลของการศึกษา

1. การวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมไข่ไก่

ห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมไข่ไก่ (Egg Industry Supply Chain) แบ่งเป็น เศรษฐกิจต้นน้ำ เศรษฐกิจกลางน้ำ และเศรษฐกิจปลายน้ำ แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมไข่ไก่ ที่ใช้เป็นกรอบการศึกษา
ที่มา: พนารัช ปรีดากรณ์ และ สุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์, 2558: 12

1.1 เศรษฐกิจต้นน้ำ หมายถึง การประกอบ การที่สนองตอบต่อการเลี้ยงไก่ไข่ ได้แก่ ลูกไก่พันธุ์ไข่ และอาหารสัตว์ และอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์การเลี้ยงไก่ไข่ และยา/วัคซีนสำหรับไก่ไข่ ในที่นี้จะกล่าวถึงผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญ ดังนี้

1) ผู้ขายพันธุ์ไก่ไข่ เป็นผู้นำเข้าพ่อแม่พันธุ์ไก่ไข่มาเลี้ยงเพื่อจำหน่ายพันธุ์ไก่ไข่ ปัจจุบัน ผู้เลี้ยงรายใหญ่เป็นบริษัทขนาดใหญ่ 18 ราย ที่ป้อนลูกไก่พันธุ์ในตลาดร้อยละ 80 และอีกร้อยละ 20 เป็นรายย่อยประมาณ 3,000 ราย ส่วนของห่วงโซ่อุปทานส่วนนี้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตร ที่กำกับดูแลด้านอนามัยและการให้มาตรฐานรับรองต่าง ๆ พ่อแม่พันธุ์ไก่ไข่จากต่างประเทศ หมายถึง ลูกไก่ที่เป็นพ่อแม่พันธุ์ (Parent Stock: P.S.)¹ ซึ่งนำมาเลี้ยงจนสามารถให้ลูกพันธุ์

ไก่ไข่จำหน่ายให้แก่ผู้ประกอบการไข่ไก่ แต่เดิมนั้นมีการนำเข้าพ่อแม่พันธุ์ไก่ไข่ทั้งหมดจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นพ่อแม่พันธุ์ที่เกิดขึ้นจากไก่พันธุ์ไข่ระดับปู่ย่าพันธุ์ และโดยทั่วไปฟาร์มในประเทศไทยจะไม่มีการนำเข้าไก่พันธุ์ไข่ในระดับปู่ย่าพันธุ์ เพราะมีข้อจำกัดด้านขนาดของฟาร์มที่เชื่อมโยงกับขนาดตลาดมีความไม่คุ้มค่า อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) หรือซีพีเอฟ ซึ่งเป็นฟาร์มขนาดใหญ่ ได้มีการนำเข้าปู่ย่าพันธุ์จากต่างประเทศโดยตรงประมาณปีละ 5,000 ตัว ทำให้สามารถผลิตแม่พันธุ์ได้ประมาณ 500,000 ตัว (ไก่ย่าพันธุ์ 1 ตัว ผลิตลูกไก่ได้ 200 ตัว โดยเป็นตัวผู้และตัวเมียจำนวนเท่ากัน คือ 100 ตัว) เมื่อขายลูกไก่พันธุ์ไข่ไปยังฟาร์มต่าง ๆ ก็จะมีการเลี้ยงดูต่อไป เพื่อให้โตเป็นไก่สาวและให้ผลผลิตไข่ไก่ต่อไป

¹ Parent Stock: P.S. เป็นไก่พันธุ์ไข่ระดับพ่อแม่พันธุ์ไก่ไข่ (Layer Breeder) ซึ่งหมายถึง ไก่ที่ได้รับการคัดเลือกและมีการปรับปรุงสายพันธุ์เพื่อให้ได้ลูกไก่ที่มีสมรรถนะการให้ผลผลิตไข่ไก่เป็นหลักทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ การคัดเลือกและการปรับปรุงพันธุ์ไก่ไข่

ที่ผ่านมา เมื่อเกิดปัญหาหาคาไข่ไก่ตกต่ำ รัฐบาลได้เข้าแทรกแซงโดยการควบคุมปริมาณการนำเข้าแม่พันธุ์ไก่ไข่เพื่อผลิตลูกไก่พันธุ์ไข่จำหน่าย เริ่มต้นในปี 2545 ที่ได้นำระบบโควตามาใช้จำกัดแม่พันธุ์ไก่ไข่ กระทั่งปี 2546 รัฐบาลเห็นชอบให้จัดตั้งคณะกรรมการกำหนดแนวทางการผลิตและการตลาดไก่ไข่และผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยคณะอนุกรรมการ 2 ชุด คือ คณะอนุกรรมการกำหนดแนวทางการผลิตไก่ไข่และผลิตภัณฑ์ และคณะอนุกรรมการกำหนดแนวทางการตลาดไก่ไข่และผลิตภัณฑ์ การจัดสรรโควตาดำเนินตามจำนวนบริษัทที่มีการเลี้ยงแม่พันธุ์ไก่ไข่ที่ในขณะนั้นมีอยู่ 9 ราย เริ่มจัดสรรในปี 2548 การจัดสรรตามขนาดของบริษัทผู้ผลิตลูกไก่ไข่รายใหญ่ ทำให้บริษัท เจริญโภคภัณฑ์ฯ ได้รับโควตาในปีนั้น ร้อยละ 41 ของจำนวนแม่พันธุ์ที่นำเข้าได้ทั้งหมด ต่อมาในปี 2549 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัฒนาไก่ไข่และผลิตภัณฑ์ พ.ศ.2549 กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายพัฒนาไก่ไข่และผลิตภัณฑ์ หรือที่เรียกกันว่า Egg Board มีหน้าที่ในการพิจารณาดูแลตลาดไก่ไข่และผลิตภัณฑ์ทั้งระบบ และยังคงใช้ระบบโควตาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและดูแลตลาดไข่ไก่ บริษัทที่ได้รับการจัดสรรโควตาดังคงเป็น 9 รายเดิม

กระทั่งในปี 2553 ได้มีการยกเลิกการจำกัดโควตาการครอบครองพันธุ์ไก่ไข่ และเปิดให้มีการนำเข้าได้อย่างเสรีตามมติที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ทำให้ในปีดังกล่าว มีการนำเข้าแม่พันธุ์ไก่ไข่รวมทั้งสิ้นมากกว่าโควตาที่ยกเลิกไป จาก 405,721 ตัว (เท่ากับโควตาของปี 2552) เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 487,306 ตัว ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นในช่วงปลายปีหลังจากได้ประกาศยกเลิกโควตาไปแล้ว ทำให้สัดส่วนโควตาการครอบ

ครองที่เคยเป็นมาในอดีตเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ปรากฏว่า บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) มีสัดส่วนการครอบครองแม่พันธุ์ไก่ไข่ลดลงจากร้อยละ 40.46 เหลือร้อยละ 36 และบริษัทอาหารเบทาเทอร์ จำกัด ในเครือเบทาโกร มีสัดส่วนของการนำเข้าครอบครองลดลงจากร้อยละ 14.91 เหลือร้อยละ 14

ในปี 2554 การครอบครองแม่พันธุ์ไก่ไข่มีจำนวนรวม 558,004 ตัว และมีการนำเข้าปุ๋ยพันธุ์โดยบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) อีก 4,500 ตัว (บริษัทมีการนำเข้าปุ๋ยพันธุ์มานานแล้วเป็นเวลาหลายปี ก่อนเกิดข้อตกลงในเรื่องการกำหนดโควตาการครอบครองหรือการนำเข้า) ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่า การครอบครองพันธุ์ไก่ไข่ของบริษัท เจริญโภคภัณฑ์ฯ ในระดับของพ่อแม่พันธุ์ ไม่ได้มาจากการนำเข้า เพราะบริษัทผลิตพ่อแม่พันธุ์ได้เอง ดังนั้นการที่บริษัทแจ้งจำนวนครอบครองไว้ที่ประมาณ 200,000 ตัว จึงเกิดส่วนของแม่พันธุ์ที่หายไปจากตลาดในประเทศ โดยอาจเป็นปริมาณที่ส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศ สำหรับปี 2555 และ 2556 มีการครอบครองพันธุ์ไก่ไข่จำนวน 535,000 และ 629,000 ตัว ตามลำดับ จากความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนแม่ไก่ไข่กับจำนวนลูกไก่พันธุ์ไข่ที่ออกสู่ตลาดในแต่ละสัปดาห์ ทำให้ประมาณว่าแม่พันธุ์ 1 ตัวให้ลูกไก่พันธุ์ไข่ คิดเฉลี่ย 1 : 1.5 ตัว/สัปดาห์ แต่เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนลูกไก่พันธุ์ไข่ที่ออกสู่ตลาดกับราคาลูกไก่พันธุ์ไข่ จะพบว่า ไม่ได้เป็นไปในทิศทางที่ว่าหากมีจำนวนแม่ไก่พันธุ์ไข่มาก ราคาลูกไก่พันธุ์ไข่จะถูกลง เนื่องจากจำนวนลูกไก่พันธุ์ไข่ไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่มีอิทธิพลต่อราคาลูกไก่พันธุ์ไข่ ข้อมูลจำนวนแม่พันธุ์ไก่ไข่ จำนวนลูกไก่พันธุ์ไข่ ในปี 2549-2555 แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนแม่พันธุ์ไก่ไข่ และจำนวนลูกไก่พันธุ์ไข่

ปี	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555
แม่พันธุ์ (PS) (ตัว)	421,450	421,251	404,400	405,721	487,306	594,964	535,000
จำนวนลูกไก่พันธุ์ไข่ (ตัว/สัปดาห์)	652,938	750,000	735,577	650,000	700,000	800,000*	1,000,000*
ราคาเฉลี่ยลูกไก่พันธุ์ไข่ (บาท)	14.52	18.55	17.67	24.06	25.78	26.71	9.43

หมายเหตุ: *เป็นตัวเลขโดยประมาณที่ได้จากแผนภูมิของสมาคมผู้ผลิต ผู้ค้าและส่งออกไข่ไก่

ที่มา: พนารัช ปรีดาการณ์ และสุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์, 2558: 18

2) ผู้ผลิตอาหารไก่ไข่ ข้อมูลกรม

โรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ระบุว่า ในปี 2555 มีผู้ประกอบการอาหารไก่จำนวน 34 ราย วิเคราะห์ได้ว่า ตลาดผู้ขายอาหารไก่เป็นตลาดผู้ขายน้อยราย เนื่องจากครองตลาดส่วนใหญ่โดยบริษัทใหญ่ 2 ราย คือ เจริญโภคภัณฑ์ และเบทาโกร ซึ่งแต่ละรายมีบริษัทในเครือของตนเอง ส่วนแบ่งตลาดที่เหลือเป็นของบริษัทรายรองลงมา เช่น กลุ่มบริษัทแหลมทองสหการ และบริษัทในเครือของจีเอฟพีที่สำคัญคือ ผู้ผลิตอาหารสัตว์ส่วนใหญ่เป็นรายเดียวกันกับผู้เลี้ยง และผู้ผลิตไก่พันธุ์ไข่รายใหญ่ของประเทศ และดำเนินธุรกิจในการผลิตไข่ไก่แบบครบวงจร มีประสบการณ์ในธุรกิจอาหารสัตว์มาอย่างยาวนาน มีเทคโนโลยีการผลิตที่ประหยัดต่อขนาดมากกว่าบริษัทอื่นๆ ที่มีสายสัมพันธ์กับตัวแทนจำหน่ายและเกษตรกรในแต่ละท้องที่ และมีความสามารถในการทำการตลาดที่สูงมาก การที่ตลาดอาหารสัตว์เป็นแบบผู้ขายน้อยราย ผู้ขายจึงสามารถตกลงกันกำหนดราคา โดยมักกระทำผ่านสมาคมอาหารสัตว์ ซึ่งมีผลต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงอย่างมาก เพราะอาหารไก่เป็นส่วนประกอบสำคัญที่สุด ที่ทำให้การเลี้ยงไก่มีกำไรหรือขาดทุน เนื่องจากอยู่ในต้นทุนการผลิตถึงร้อยละ 60-70 ของต้นทุนทั้งหมด

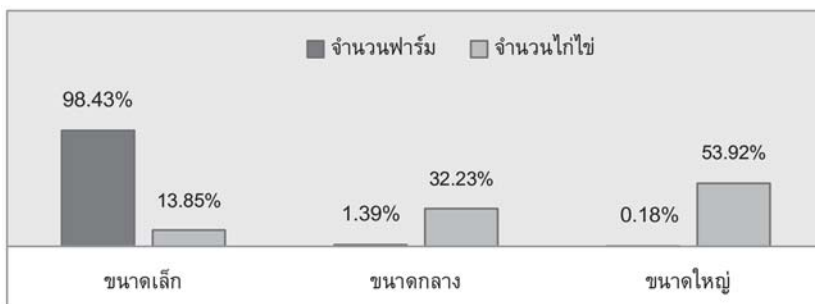
1.2 เศรษฐกิจกลางน้ำ หมายถึง ผู้ผลิตไข่

ไก่ ซึ่งมีหลายระดับ ตั้งแต่ผู้ผลิตรายย่อยจนถึงผู้ผลิตขนาดใหญ่ระดับอุตสาหกรรม จากข้อมูลปี 2556 ของกลุ่มสารสนเทศและข้อมูลสถิติ กรมปศุสัตว์ พบว่าเกษตรกรเลี้ยงไก่เพื่อการค้าในประเทศไทยทั้งหมดจำนวนรวม 51,028,772 ตัว ผู้ผลิตหรือเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เพื่อการค้าทั้งหมดมีจำนวน 50,911 ราย ภูมิภาคที่มีการเลี้ยงไก่ไข่มากที่สุด คือ ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ จำนวน 19,644 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 39 รองลงมาเป็นภาคกลาง จำนวน 13,907 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 27 ภาคเหนือ จำนวน 12,009 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 24 และภาคใต้ จำนวน 19,644 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 39 ตามลำดับ แม้ว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เพื่อการค้ามีมากที่สุดในภาคตะวันออก เฉียงเหนือ คือ จำนวน 19,644 ราย แต่กลับมีจำนวนไก่เป็นอันดับสามเมื่อเทียบกับภาคอื่น โดยมีอยู่ราว 6.3 ล้านตัว ขณะที่ภาคที่มีจำนวนไก่ไข่มากที่สุด คือ ภาคกลาง มีจำนวนไก่ถึงกว่า 33 ล้านตัว หรือประมาณร้อยละ 66 ของจำนวนไก่ไข่ทั่วประเทศ จังหวัดที่มีการเลี้ยงไก่ไข่มากที่สุดในประเทศไทย คือ ฉะเชิงเทรา ซึ่งมีการเลี้ยงไก่เพื่อการค้าทั้งหมดราว 8.3 ล้านตัว รองลงมาเป็นชลบุรี และนครนายก จากข้อมูลพบว่า จังหวัดที่มีการเลี้ยงไก่เพื่อการค้ามากที่สุด 10 จังหวัดแรก เมื่อรวมกันแล้วมีปริมาณไข่

เพื่อการคำนวณร้อยละ 70 ของไก่ไข่ทั้งหมดที่มีในประเทศไทย

กรมปศุสัตว์จำแนกเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่เพื่อผลิตไข่ไก่ ตามปริมาณไก่ไข่ที่เลี้ยงออกเป็น 3 ระดับ คือ เกษตรกรขนาดเล็ก เป็นเกษตรกรกลุ่มที่มีจำนวนไก่น้อยกว่า 10,000 ตัว ในปี 2554 มีจำนวน 46,960 ราย คิดเป็นร้อยละ 98.43 ของผู้เลี้ยงทั้งหมด (ปี 2556 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 50,152 ราย คิดเป็นร้อยละ 98.51 ของผู้เลี้ยงทั้งหมด) มีปริมาณไก่ไข่ 6.84 ล้านตัว หรือร้อยละ 13.85 ของไก่ไข่ทั้งหมด เกษตรกรขนาดกลาง เป็นเกษตรกรกลุ่มที่มีจำนวนไก้อยู่ระหว่าง 10,000 ตัว ถึง 100,000 ตัว

ในปี 2554 มีจำนวน 663 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.39 ของผู้เลี้ยงทั้งหมด (ปี 2556 เพิ่มขึ้นเป็น 671 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.32 ของผู้เลี้ยงทั้งหมด) มีปริมาณไก่ไข่ 15.92 ล้านตัว หรือร้อยละ 32.23 ของไก่ไข่ทั้งหมด และเกษตรกรขนาดใหญ่ เป็นเกษตรกรกลุ่มที่มีจำนวนไก่ไข่มากกว่า 100,000 ตัว มีจำนวน 86 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.18 ของผู้เลี้ยงทั้งหมด (ปี 2556 เพิ่มขึ้นเป็น 88 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.18 ของผู้เลี้ยงทั้งหมด) แต่มีปริมาณไก่ไข่มากถึง 26.64 ล้านตัว คิดเป็นร้อยละ 53.92 ของปริมาณไก่ไข่ทั้งหมด การกระจายขนาดฟาร์มไก่ไข่ และจำนวนการเลี้ยงไก่ไข่ของฟาร์มแต่ละขนาด นำมาแสดงเป็นแผนภาพได้ดังภาพที่ 2

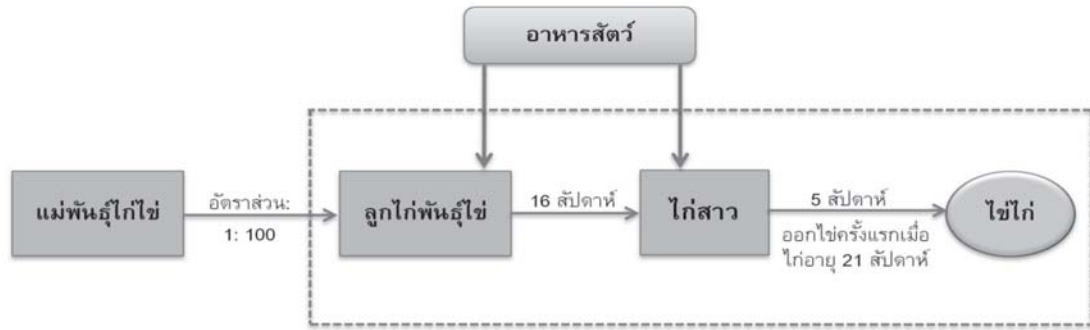
ภาพที่ 2 สัดส่วนการกระจายขนาดฟาร์มไก่ไข่ และจำนวนการเลี้ยงไก่ไข่ของฟาร์มแต่ละขนาดในประเทศไทย ปี 2554
ที่มา: พนารัช ปรีดากรณ์ และสุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์, 2558: 27

เป็นที่ปรากฏชัดเจนว่า การเลี้ยงไก่ไข่เพื่อการค้าในประเทศไทยมีความแตกต่างกันอย่างมาก นับตั้งแต่ผู้เลี้ยงที่มีกำลังการผลิตหลักหน่วยหรือสิบตัว จนถึงบริษัทหรือกิจการที่มีกำลังในการเลี้ยงไก่ไข่ขนาดหลายร้อยหลายพัน หรือกระทั่งกิจการระดับประเทศหรือระดับโลก ที่มีแม่ไก่ให้ไข่ถึงหลักแสนตัวเพื่อการจำหน่ายทั่วประเทศ อีกทั้งบางรายมีกำลังการผลิตไข่ไก่ระดับสูง โดยดำเนินธุรกิจเชิงลึกตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ

ภาพที่ 3 แสดงวงจรของการเลี้ยงไก่ไข่เพื่อให้ได้ผลผลิตไข่ไก่ นับจากซื้อลูกไก่พันธุ์ไข่มาจะกินเวลาอยู่ที่ประมาณ 21 สัปดาห์ การให้อาหารไก่ไข่ต้องเหมาะสมกับระดับของอายุไก่ไข่ในแต่ละรุ่นที่เลี้ยง ไก่ไข่อายุได้ 16-17 สัปดาห์ เรียกกันว่าเป็นระยะไก่สาว ผู้เลี้ยงจะนำไปขึ้นกรง เรียกว่า ไก่ยืนกรง เพื่อเตรียมสำหรับการออกไข่ ไก่สาวเริ่มไข่เมื่ออายุในช่วง 19-20 สัปดาห์ แต่ในไก่ยืนกรง 100 ตัว จะมีไก่ที่ให้ไข่ประมาณ 94-95 ตัว หลังจากนั้นจะค่อย ๆ ลดลงเหลือประมาณสัก 70 กว่าตัว การออกไข่จะ

ไม่เท่ากันในแต่ละสัปดาห์ เมื่อรวมเป็นผลผลิตต่อวัน จึงมีจำนวนไข่ขึ้น ๆ ลง ๆ ไม่แน่นอน ทำให้การประมาณผลผลิตไข่มีความยากลำบาก เมื่อแม่ไก่ให้ไข่ในระยะหนึ่งก็จะกลายเป็นไข่แก่ คือ อายุนับต่อไปอีก 18

สัปดาห์ จากการเป็นไข่สาว หรืออายุแม่ไก่ประมาณ 72 สัปดาห์ หลังจากนั้นจะถูกปลดออกจากกรง ภาพที่ 5 แสดงวงจรการผลิตไข่ไก่ นับจากซื้อลูกไก่พันธุ์ไข่มาเลี้ยงจนได้ผลผลิตไข่ไก่

ภาพที่ 3 วงจรการผลิตไข่ไก่

ที่มา: กฤติกร เพติเม็กอุลพงษ์, 2554: 19

วงจรการผลิตไข่ไก่ดังกล่าวเกิดในสถานการณ์ปกติ แต่หากมีสถานการณ์ด้านอากาศที่ร้อนและแห้ง แม่ไก่จะมีการออกไข่น้อยกว่าปกติ และมีผลให้ราคาไข่ไก่เพิ่มขึ้นได้ ส่วนในช่วงปลายปี คือ ฤดูหนาว สภาพอากาศที่เย็นจะเหมาะสมต่อการให้ผลผลิตไข่ไก่ของแม่ไก่ ในช่วงนี้จึงมีไข่ไก่ออกสู่ตลาดมากและทำให้ราคาไข่ไก่ลดลง นอกจากนี้ แม่ไก่อาจออกไข่ได้น้อย เพราะติดโรคเมื่อเติบโตเป็นแม่ไก่ไข่ จะส่งผลถึงผลผลิตไข่ไก่ที่มีความเสียหาย ปริมาณไข่ไก่ที่ควรได้รับมีจำนวนที่ลดลง

ต้นทุนในการเลี้ยงไก่ไข่เพื่อการผลิตไข่ไก่มาจำหน่าย สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ต้นทุนคงที่ และต้นทุนผันแปร ข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำแนกว่า ต้นทุนคงที่ ได้แก่ ค่าเช่าที่ดิน ค่าเสื่อมโรงงานและอุปกรณ์ และค่าเสียโอกาสเงินลงทุน ส่วนต้นทุนผันแปร ได้แก่ ค่าแรงงาน ค่าบริหาร

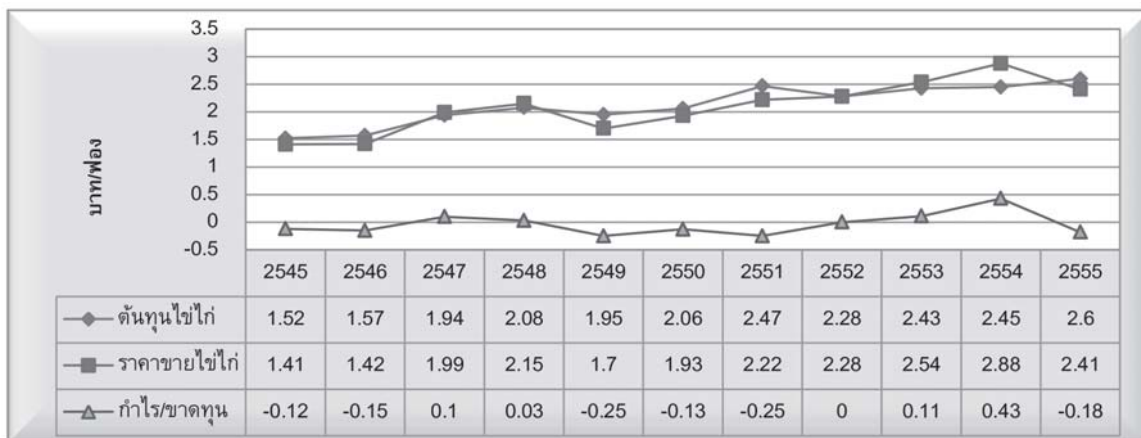
จัดการ และค่าวัสดุในการเลี้ยง จากสถิติต้นทุนการผลิตไข่ไก่สาวในปี 2555 ภายใต้การเลี้ยงแบบโรงเรือนปิด (Evap) การเลี้ยงไก่สาวที่เริ่มเลี้ยงตั้งแต่อายุ 1 วันจนถึง 18 สัปดาห์ ซึ่งเป็นระยะให้ไข่มีต้นทุนที่ 126 บาทต่อตัว (ในกรณีนี้ผู้เลี้ยงเป็นผู้ผลิตในระดับต้นน้ำ จะขายไก่สาวออกไป) ผู้เลี้ยงเพื่อผลิตไข่ไก่จะเลี้ยงไก่สาวต่อไปจนถึงอายุไก่ปลด (ราคาไก่ปลดอยู่ที่ประมาณตัวละ 30 กว่าบาท) ต้นทุนการผลิตไก่สาวนับจากอายุ 18 สัปดาห์ ถึง 78 สัปดาห์ (มีค่าพันธุ์สัตว์ที่สูงขึ้นจากการซื้อไก่สาวมาเพื่อผลิตไข่) อยู่ที่ 2.78 บาทต่อฟอง ต้นทุนนี้มีความแตกต่างกันระหว่างฟาร์มขนาดเล็ก คือ 2.77 บาท ฟาร์มขนาดกลาง คือ 2.81 บาท และฟาร์มขนาดใหญ่ คือ 2.76 บาท หากรวมรายได้จากการขายไก่ปลด และผลพลอยได้อื่นจากการเลี้ยงไก่ เช่น มูลไก่ ต้นทุนจะลดลงไปประมาณ 20 สตางค์ ต่อฟอง ในต้นทุนการเลี้ยงไข่เพื่อผลิตไข่ไก่ของปี 2555 (เลี้ยงจากไข่สาว)

พบว่า ค่าอาหารสัตว์เป็นต้นทุนร้อยละ 70 รองลงมา เป็นค่าพันธุ์ไก่ไข่ ร้อยละ 13 และต้นทุนอื่น ๆ รวมค่า เสียโอกาสเงินลงทุน ร้อยละ 17

ในกรณีของผู้ผลิตไข่ไก่รายใหญ่ที่ทำแบบ อุตสาหกรรมเต็มตัว จะมีเทคโนโลยีในการประกอบ การที่ทันสมัย และมีอำนาจด้านปัจจัยการผลิตเกือบ ทั้งหมดในการเลี้ยงไก่ไข่อยู่ในมือ ใช้ความรู้เชิง วิชาการสูง และมีตลาดจำหน่ายผลผลิตเอง ปัจจุบัน บางรายใช้ระบบการจ้างให้เกษตรกรเลี้ยงไก่ไข่ และ รับซื้อผลผลิตไข่ไก่ที่ราคาประกัน และยังรับซื้อแม่ไก่ ที่ปลดระวางด้วย ผู้รับจ้างจะได้รับค่าเลี้ยงไก่ไข่ ตอบแทนตามจำนวนไข่ที่ได้ โดยผู้ว่าจ้างเป็นฝ่าย จัดการด้านปัจจัยการผลิตให้ทั้งหมด เทคโนโลยีของ อุตสาหกรรมไข่ไก่มีความสำคัญต่อการควบคุมการ เลี้ยง การป้องกันโรค การควบคุมอากาศในโรงเรือน รวมถึงการมีเครื่องมือในการรักษาปริมาณไข่ไก่ออก สู่ตลาด เช่น ช่องทางในการปลดระวางไก่เมื่อตลาด มีความต้องการน้อยลง มีการจัดการกับมูลไก่แปรรูป เป็นปุ๋ยหรือทำเป็นไบโอแก๊ส นอกจากนี้ยังใช้

เครื่องจักรสมัยใหม่เพื่อการคัดแยกขนาดไข่ได้อย่าง รวดเร็ว ปัจจุบันผู้ผลิตที่เคยเป็นผู้ผลิตขนาดกลาง หลายรายได้เริ่มก้าวเข้าสู่การผลิตขนาดใหญ่ ที่มีความ เป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น เพื่อต่อสู้กับบริษัทใหญ่ที่มี อำนาจในตลาดไข่ไก่สูง

ภาพที่ 4 แสดงกำไรหรือขาดทุนของ เกษตรกรในภาพรวม จากการนำต้นทุนมาเปรียบ เทียบ กับราคาขายไข่ไก่ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่เผชิญ หน้าที่กับความไม่แน่นอนของรายได้ที่ได้รับอยู่ตลอด เวลา ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว เกษตรกรประสบกับ ภาวะขาดทุนในการเลี้ยงไก่ไข่มากกว่าได้กำไร อย่างไรก็ตาม ในการคิดต้นทุนการผลิตไข่ไก่จะมีการคำนวณ ที่ค่อนข้างรอบคอบทางด้านเศรษฐศาสตร์ ดังนั้น ภาวะขาดทุนจึงมิได้ทำให้เกษตรกรทุกรายต้องเลิก การประกอบการ ประกอบกับการลงทุนในต้นทุนคงที่ จำนวนมาก ทำให้เกษตรกรยังคงต้องอยู่ในอาชีพนี้ ต่อไป ยกเว้นแต่เกษตรกรรายย่อยที่มักมีการออก และเข้าสู่ธุรกิจนี้ได้ง่าย

หมายเหตุ: ราคาไข่ไก่เป็นราคาไข่คละเฉลี่ยหน้าฟาร์ม

ภาพที่ 4 เปรียบเทียบต้นทุนไข่ไก่กับราคาขายไข่ไก่ และกำไรหรือขาดทุนที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2545-2555

ที่มา: พนารัช ปรีดากรณ์ และสุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์, 2558: 40

1.3 เศรษฐกิจปลายน้ำ หมายถึง ตลาดของผู้ขายไข่ไก่ ได้แก่ ตัวกลางในการจำหน่าย ตลาดสด ร้านค้า รวมถึงการค้าสมัยใหม่ (Modern Trade) โดยที่ตลาดไข่ไก่อ้อยละ 50 ตกอยู่ในมือของบริษัทใหญ่เพียง 2-3 ราย (เฉพาะบริษัท เจริญโภคภัณฑ์ฯ ประมาณร้อยละ 35-40) ตลาดไข่ไก่มีมูลค่าประมาณ 2 หมื่นกว่าล้านบาทต่อปี แต่มูลค่าตลาดของไข่ไก่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก และหากมีการขยับตัวมักมาจากการเพิ่มขึ้นของราคาขายไข่ไก่ ในขณะที่ต้นทุนเองก็ขยับขึ้นด้วย ด้วยเหตุนี้มูลค่าที่แท้จริงจึงไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก การที่มูลค่าตลาดไข่ไก่จะเพิ่มได้ ส่วนสำคัญจึงมาจากการขยายตัวของความต้องการการบริโภคไข่ไก่ของประชาชนในประเทศ เนื่องจากมูลค่าที่ได้จากตลาดส่งออกมีน้อย ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 1-3% ของมูลค่าผลผลิตตลาด

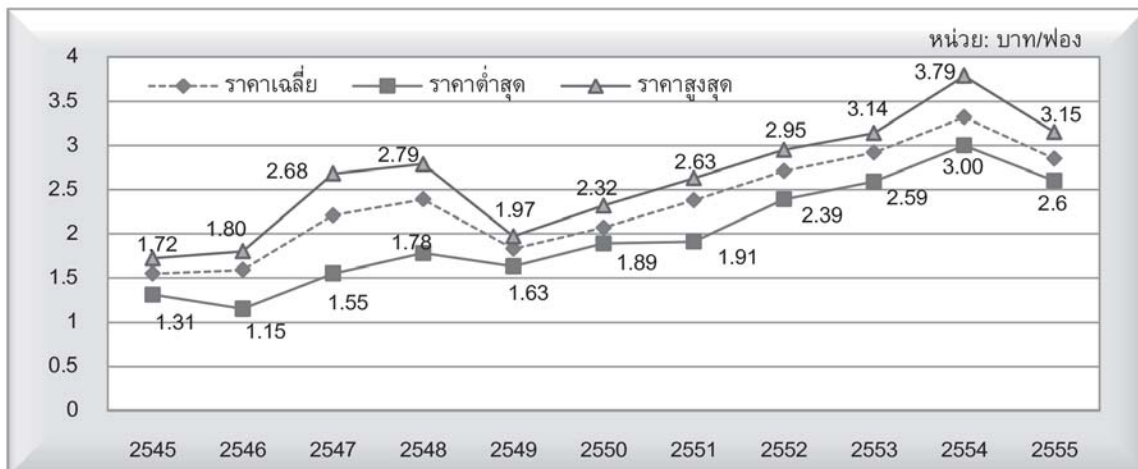
ตลาดนับว่ามีบทบาทสำคัญและเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการเลี้ยงไข่ไก่ ซึ่งจะเป็นตัวชี้ว่าธุรกิจการเลี้ยงไข่ไก่ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ถ้าผู้เลี้ยงไข่ไก่สามารถขายไข่ได้ราคาดี มีผลกำไรมากเท่าไรก็ยิ่งได้รับความสำเร็จเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วตลาดไข่ไก่แบ่งได้ 3 ประเภท คือ (1) การขายปลีก (2) การขายส่ง ผ่านพ่อค้าผู้รวบรวมไข่ไก่ (ล้งไก่) หรือส่งขายตามร้านค้าขายปลีก หรือร้านค้าขายส่งในท้องถิ่น ราคาที่ขายได้จะขึ้นอยู่กับราคาของผู้รวบรวมไข่ในกรุงเทพฯ เป็นผู้กำหนด โดยผลผลิตร้อยละ 80 อยู่ในระบบการค้าที่ผ่านพ่อค้าคนกลาง แม้แต่บริษัทใหญ่ ๆ ก็มีล้งของตัวเอง เพื่อรวบรวมผลผลิตของเกษตรกรทั่วไปมาจำหน่ายต่อในตลาดล่าง และ (3) การขายประกันราคา ผ่านการทำสัญญาของบริษัทผลิตอาหารสัตว์ โดยบริษัทดังกล่าวจะขายพันธุ์ไก่ อาหาร และยาสัตว์ให้ แล้วรับซื้อไข่ไก่ทั้งหมดในราคาประกันตลอดทั้งปี ผู้เลี้ยงมีกำไรพอสมควรและไม่ต้องเสี่ยง

กับการขาดทุนเมื่อราคาไข่ตกต่ำ

การกระจายผลผลิตออกจากฟาร์มผู้ผลิตไข่ไก่ ซึ่งแยกเป็น 2 ตลาดใหญ่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 80 กระจายยังสถานที่จำหน่ายทั่วไป คือ ตลาดสด ตลาดนัด รถเร่ และร้านขายของชำ ส่วนน้อยร้อยละ 20 กระจายไปยังภาคการค้า ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ คือ การค้าสมัยใหม่ (Modern Trade) โรงแรม ร้านอาหาร และโรงงานผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ ไข่ทั้งระบบอยู่ใน Modern Trade วันละประมาณ 30-40 ล้านฟอง (ร้อยละ 15-20)

คนไทยบริโภคไข่ไก่ประมาณ 170 ฟอง/คน/ปี (ประเทศเม็กซิโกบริโภคไข่ไก่มากที่สุด ปีละประมาณ 425 ฟอง/คน) มีการนำเข้าผลิตภัณฑ์จากไข่ไก่และส่งออกไข่ไก่สดและผลิตภัณฑ์จากไข่เล็กน้อย การส่งออกไข่ไก่ของไทยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 1-4 ของผลผลิตไข่ไก่ เป็นการระบายไข่ไก่ที่ล้นตลาดภายในประเทศออก เพื่อรักษาระดับราคาภายในประเทศไม่ให้ลดต่ำลง ราคาการส่งออกจึงต่ำกว่าราคาในประเทศเสมอ ตลาดหลักที่ไทยระบายผลผลิตไข่ไก่ออก คือ ฮองกง (ปี 2548-2554 ส่งออกเฉลี่ยอยู่ร้อยละ 84) ผลิตภัณฑ์จากไข่ที่นำเข้าและส่งออกกันระหว่างประเทศ ได้แก่ ไข่แดงผง ไข่ขาวผง ไข่ผงรวม ไข่แดงเหลว ไข่ขาวเหลว และไข่เหลวรวม

สำหรับการเคลื่อนไหวปรับตัวขึ้นลงของราคาไข่ไก่ในตลาดขึ้นอยู่กับผลผลิตไข่ไก่และกำลังซื้อในประเทศเป็นสำคัญ ราคาไข่ไก่คณะหน้าฟาร์มเป็นการขายโดยเกษตรกรโดยตรง ราคาไข่ไก่ในตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจไข่ไก่ปลายน้ำมักวัดจากราคาของไข่ไก่เบอร์ 3 (น้ำหนัก 55-60 กรัม) ซึ่งราคามีความผันผวน แสดงดังภาพที่ 4 ในขณะที่ราคาหน้าฟาร์มที่ขายให้กับ Modern Trade จะถูกกำหนดไว้ค่อนข้างคงที่

ภาพที่ 5 ราคาขายปลีกไซโก เบอร์ 3 เฉลี่ยจากรายเดือน ในเขตกรุงเทพฯ ปี 2545-2555
ที่มา: พนารัช ปรีดากรณ์ และสุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์, 2558: 44

2. การวิเคราะห์ความได้เปรียบเสียเปรียบภายในห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมไซโก

การที่ห่วงโซ่อุปทานของเศรษฐกิจไซโกได้ล้นและไม่สลับซับซ้อน ทั้งมีความทับซ้อนของความสัมพันธ์เชื่อมโยงภายในห่วงโซ่ที่แยกออกจากกันได้ยาก ประกอบกับกฎหมายว่าด้วยการผูกขาดของประเทศไทยยังไม่เข้มงวดในสาระและการบังคับใช้ ทำให้ผู้ผลิตเพียงบางรายที่มีกำลังทุนมากสามารถขยายการประกอบการของตนให้ครอบคลุมตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทานได้ ภายในห่วงโซ่อุปทานจึงประกอบไปด้วยระดับชั้นของผู้ซื้อและผู้ขายในแต่ละส่วน ห่วงโซ่ที่แตกต่างกันอย่างมาก โดยมีการผูกขาดเกิดขึ้นในทุกระดับของห่วงโซ่อุปทาน ภายใต้สภาพของตลาดผู้ขายที่มีจำนวนมากเสมือนกับการแข่งขัน การได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างผู้ผลิตกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นได้หลายทาง วิเคราะห์ได้ ดังนี้

1) ตลาดไซโกไม่ได้อยู่ในสภาพที่มีการแข่งขันกันขายผลผลิตอย่างแท้จริง แม้จะมีผู้ขายผลผลิตจำนวนมากในตลาด แต่ผู้ขายมีขนาดแตกต่างกัน

อย่างเห็นได้ชัด โดยผู้ขายขนาดใหญ่ที่มีจำนวนน้อยรายเป็นเจ้าของส่วนแบ่งตลาดผลผลิตไซโกส่วนใหญ่ของประเทศ จึงเกิดอำนาจผูกขาดในการขายขึ้นจากผู้ขายรายใหญ่ที่มีอำนาจเหนือตลาด

2) ผู้ผลิตรายย่อยที่มีอยู่จำนวนมากเป็นเสมือนผู้รับราคาตลาด ที่ไม่ได้เกิดจากกลไกราคาที่บริสุทธิ์ เมื่อพิจารณาทางด้านอุปสงค์ไซโกที่สามารถคาดคะเนได้เพราะค่อนข้างคงตัว ขณะที่ทางด้านอุปทานไซโกนั้น ผู้ผลิตรายใหญ่มีอำนาจในการบริหารจัดการปริมาณไซโกได้ เพราะมีเทคโนโลยีในการจัดเก็บ คือ มีห้องเย็นขนาดใหญ่ที่กักเก็บ หรือระบายไซโกออกมามากหรือน้อยในแต่ละวันได้ จึงทำให้ผู้ผลิตรายใหญ่สามารถกำหนดราคาได้ไม่ยากนัก

3) ผู้ผลิตรายย่อยขาดอำนาจต่อรองด้านต้นทุนการผลิต เนื่องจากต้องซื้อปัจจัยการผลิตจากผู้ขายจำนวนน้อยรายที่มีอำนาจผูกขาดสูงในตลาด ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ คือ วัตถุดิบอาหารสัตว์ และพันธุ์ไซโก ย่อมแสดงว่าผู้ผลิตรายย่อยจำนวนมากตกอยู่ในภาวะที่มีทางเลือกน้อย ต้นทุนการผลิตส่วน

ใหญ่ขึ้นอยู่กับราคาวัตถุดิบอาหารสัตว์ของบริษัทใหญ่ ลักษณะการขายรูปแบบหนึ่งที่ทำได้เมื่อผู้ขายมีอำนาจผูกขาด คือ การขายฟ่วงหรือขายควบคู่ ซึ่งในตลาดไข่ไก่ คือ การขายฟ่วงพันธุ์ไข่ไก่และวัตถุดิบอาหารไก่ไข่ เมื่อเป็นเช่นนี้บริษัทใหญ่จึงมีอำนาจครอบงำตลาดปัจจัยทั้งสองประเภทได้มากยิ่งขึ้น

4) อำนาจเหนือตลาดที่เกิดขึ้นในตลาดไข่ไก่ มิได้ถูกสร้างขึ้นเพียงเพราะผู้ขายรายใหญ่มีศักยภาพการแข่งขันสูงเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นจากผู้ผลิตรายใหญ่มีการควบกิจการตามแนวตั้ง (Vertical Integration) ไปยังต้นน้ำและปลายน้ำ หรือก็คือตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทาน แม้ว่าอาจมีระดับมากน้อยต่างกันไปตามห่วงโซ่อุปทาน

5) นโยบายรัฐที่สนับสนุนการผูกขาดมากกว่าการปล่อยให้เกิดการแข่งขันโดยเสรี สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นอย่างมาก เนื่องจากห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมไข่ไก่สั้นมากและเกี่ยวข้งกันมาก ดังนั้นหากผู้ประกอบการรายใดมีโอกาสผูกขาดที่ส่วนต้นน้ำ ย่อมสามารถสร้างอำนาจผูกขาดได้ที่ส่วนกลางน้ำและปลายน้ำตามมา จึงสามารถกำหนดราคาไข่ไก่ได้โดยง่าย ความพยายามแก้ปัญหาาราคาไข่ไก่ของรัฐ ด้วยการควบคุมอุปทานแม่ไก่ไข่ที่ระดับต้นน้ำผ่านนโยบายกำหนดโควตา ยิ่งช่วยเพิ่มความแข็งแกร่งให้กับอำนาจของผู้ประกอบการรายใหญ่ เนื่องจากโควตากระจุกตัวอยู่กับบริษัทใหญ่ แทนที่รัฐจะสร้างระบบกระจายไปยังสหกรณ์หรือกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ไข่รายย่อยโดยตรง แม้จะเป็นในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การจำกัดโควตาการนำเข้าและในที่สุดเปิดเสรีบริษัทรายใหญ่จึงสามารถสร้างระบบการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ที่ล้ำหน้า อีกทั้งบางรายมีตลาดใหญ่รองรับต่อขนาดการผลิตที่ใหญ่มาก จึงได้เริ่มนำเข้าปุ๋ยพันธุ์ ทำให้การควบคุมปริมาณพ่อแม่พันธุ์และลูกไก่พันธุ์ไข่ทำได้

ยาก เพราะบริษัทที่นำเข้าปุ๋ยพันธุ์มีการขายแม่ไก่พันธุ์ไข่ทั้งตลาดต่างประเทศและในประเทศ ในที่สุดตลาดขายลูกไก่พันธุ์ไข่จึงเกิดอำนาจผูกขาดโดยธรรมชาติ (Natural Monopoly) ที่หมายถึงอำนาจผูกขาดที่สร้างขึ้นจากการได้เปรียบในการแข่งขันมาก่อน จนสามารถขยายการทำกิจกรรมขนาดใหญ่ที่ใช้ทุน และได้ครอบครองตลาดส่วนใหญ่ ที่ผู้ผลิตรายอื่นไม่สามารถดำเนินการในลักษณะเดียวกันได้เลย เนื่องจากขนาดตลาดไม่เพียงพอ

6) เมื่อผู้ผลิตรายใหญ่มีอำนาจตลอดห่วงโซ่อุปทาน ย่อมสามารถเลือกได้ว่าจะสร้างกำไร ณ ที่ใดของห่วงโซ่อุปทาน การสร้างกำไรที่ต้นน้ำเกิดจากความสามารถควบคุมทางด้านอุปทานพันธุ์ไข่ และขึ้นราคาวัตถุดิบอาหารสัตว์ได้ เพราะที่ระดับกลางน้ำนั้น ผู้ผลิตรายใหญ่ไม่ได้รับภาวะต้นทุนสูงเท่ากับที่ผู้ผลิตรายย่อยประสบ จากการที่ผู้ผลิตรายใหญ่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเอง และมีศักยภาพด้านต้นทุนที่ต่ำกว่า อีกทั้งยังมีตลาดไข่ไก่เองในระดับปลายน้ำพร้อมอยู่แล้ว ในทำนองตรงข้าม ในสถานการณ์ที่ไข่ไก่ราคาดี การสร้างกำไรที่ปลายน้ำก็เป็นเรื่องปกติ เนื่องจากผู้ผลิตรายใหญ่มีปริมาณไข่ในตลาดจำนวนมาก พร้อมกับมีสิ่งอำนวยความสะดวกในส่วนปลายน้ำที่เหนือกว่าผู้ผลิตรายย่อยทั่วไป อาทิ เครื่องคัดไข่ ห้องเย็น รถขนส่งของตนเอง รวมถึงนักวิชาการ ฯลฯ

3. วิเคราะห์ปัญหาความไร้สมดุของตลาดไข่ไก่ และแนวทางการแก้ปัญหา

การที่ราคาไข่ไก่จะเป็นไปอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับกลไกราคา ซึ่งก็คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอุปสงค์และอุปทานไข่ไก่ แต่การที่กลไกราคาจะทำงานได้อย่างดีนั้น ตลาดควรมีสภาพการแข่งขันที่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ขายแต่ละรายที่มีจำนวนมากในตลาด ใน

ขณะที่ผู้ซื้อจำนวนมากต้องเป็นผู้รับราคาตลาดสำหรับตลาดไซโกก็มีลักษณะที่ห่างไกลจากที่กล่าว ความไร้สมดุลงของตลาดไซโกในตลาด จึงไม่เพียงพอที่จะอธิบายด้วยปัญหาด้านอุปสงค์และ/หรือปัญหาด้านอุปทาน แต่ยังคงให้ความสนใจต่อปัญหาเชิงโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันอย่างมากระหว่างผู้เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทาน ที่หมายรวมถึงการมีอำนาจเหนือตลาด

หากแบ่งประเภทของปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ปัญหา สามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

3.1 ปัญหาด้านอุปสงค์ ปัญหาด้านอุปสงค์เป็นปัญหาที่มีความสำคัญน้อยกว่าเมื่อเทียบกับปัญหาด้านอื่น ๆ ในบริบทของสถานการณ์ด้านราคาที่ได้รับเสถียรภาพ แต่ก็ยังเป็นปัญหาที่ไม่ควรมองข้าม ด้วยเหตุที่การบริโภคไซโกในประเทศยังมีจำนวนไม่มาก อีกทั้งมีอัตราค่อนข้างไม่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนอุปสงค์การส่งออกไซโกก็ยังมีข้อจำกัด และการแปรรูปไซโกในลักษณะต่าง ๆ ยังไม่เป็นที่ต้องการของตลาดมากนัก การแก้ปัญหาโดยหาทางเพิ่มอุปสงค์ไซโกจึงยังมีผลน้อยต่อการรักษาเสถียรภาพด้านราคา การส่งเสริมอุตสาหกรรมไซโกแปรรูปเป็นเพียงวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยลดปัญหาไซโกล้นตลาดลงได้ แต่เมื่อเทียบกับการรณรงค์ให้คนไทยบริโภคไซโกเพิ่มขึ้นแล้ว วิธีการหลังได้รับความสำคัญมากกว่า และมีน้ำหนักส่งผลต่อปริมาณอุปสงค์ไซโกในตลาดได้มากกว่า อีกทั้งวิธีการแรกเกี่ยวข้องกับความคุ้มค่าในการลงทุนของผู้ประกอบการ

3.2 ปัญหาด้านอุปทาน ความพยายามในการปรับปริมาณอุปทานไซโกให้สอดคล้องกับอุปสงค์การบริโภคไซโกภายในประเทศ เพื่อไม่ให้เกิดสถานการณ์ที่อุปทานไซโกล้นตลาด จนดึงราคาไซโกในตลาดให้ต่ำ และส่งผลให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไซโกเดือดร้อน โดย

นำระบบโควตามาใช้เพื่อจำกัดปริมาณแม่พันธุ์ไซโก เพื่อให้ปริมาณไก่สาวและไซโกลดลง ซึ่งแม้ว่าจะถูกต้องตามหลักการของกลไกราคา แต่ในทางปฏิบัติยังมีข้อบกพร่องในด้านการกระจายสัดส่วนและจำนวนผู้นำเข้า การแบ่งโควตาให้ตามขนาดการผลิตของบริษัทเป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่อง ได้สร้างปมปัญหาเชิงโครงสร้างของอำนาจผูกขาดการขายลูกไซโกหรือแม่ไก่พันธุ์ไซโกให้เพิ่มขึ้น จากโครงสร้างเดิมที่มีแนวโน้มการผูกขาดอยู่แล้ว การยกเลิกการกำหนดโควตาในภายหลัง ทำให้ฟาร์มขนาดใหญ่ระดับรองลงมาต้องปรับกลยุทธ์การเลี้ยง โดยการนำเข้าพันธุ์ไซโกเองมากขึ้น ก่อเกิดปัญหาไซโกล้นตลาดและราคาไซโกตกต่ำ เนื่องจากมีจำนวนแม่ไก่ยืนกรงเพิ่มขึ้นถึงประมาณ 10-15 ล้านตัว (จาก 36 ล้านตัว เป็น 50-60 ล้านตัว) ทำให้ไซโกเพิ่มขึ้นวันละ 10-12 ล้านฟอง ประเมินได้ว่าจะมีไซโกเหลือในท้องตลาดประมาณ 100 ล้านฟองต่อวัน และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นอีกตามจำนวนพันธุ์สัตว์ที่ฟักเพิ่มขึ้น

ด้วยเหตุนี้ในการประชุมของคณะกรรมการนโยบายพัฒนาไซโกและผลิตภัณฑ์ จึงออกมาตรการช่วยลดปริมาณไซโกในตลาด ได้แก่ การปลดแม่ไก่ยืนกรงที่อายุเกิน 76 สัปดาห์ออก การยืดเวลาการเข้าเลี้ยงใหม่ต่อไปอีกอย่างน้อย 4 สัปดาห์ หลังจากพักแล้ว 21 วัน รวมไปถึงลดการฟักเชื้อสำหรับปัญหาทางด้านต้นทุนการผลิตไซโก พบว่า ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา ราคาวัตถุดิบอาหารสัตว์ เช่น ข้าวโพด ปลายข้าว รำข้าว และกากถั่วเหลือง รวมทั้งราคาพันธุ์ไซโกปรับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีปัญหาสุขภาพแม่ไก่ไซโกที่ทำให้ผลผลิตไซโกของแม่ไก่ลดลง ต้นทุนไซโกต่อฟองจึงเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของราคาไซโกกับราคาวัตถุดิบอาหารสัตว์ว่า เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ การศึกษาครั้งนี้พบว่า ราคาอาหาร

ไก่ไข่ที่สำรวจได้มีความเสถียรสูงในรอบปี และจะปรับราคาสูงขึ้นเมื่อสิ้นปี ในขณะที่ราคาไข่ไก่คละผันผวนและเปลี่ยนแปลงไปทุกเดือน โดยมีได้ปรากฏแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับราคาอาหารสัตว์สำเร็จรูปเลย ต้นทุนการผลิตจึงไม่ใช่ปัญหาที่ทำให้ราคาไข่ถูกหรือแพงโดยตรง

3.3 ปัญหาเชิงโครงสร้างตลาด เกิดจากการที่ผู้เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอิทธิพลเหนืออีกฝ่ายหนึ่งอย่างเห็นได้ชัด ทำให้ราคาตลาดที่เกิดขึ้นมิได้สะท้อนตามอุปสงค์และอุปทานที่แท้จริง ซึ่งในกรณีของตลาดไข่ไก่ปัญหาเชิงโครงสร้างตลาดเกิดขึ้นได้จากฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1) บริษัทขนาดใหญ่ การดำรงอยู่ของอำนาจเหนือตลาดของบริษัทขนาดใหญ่ เป็นปัญหาใหญ่ของอุตสาหกรรมไข่ไก่ การมีปัญหาเชิงโครงสร้างที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ทำให้กำลังการผลิตซึ่งเป็นพลังทางด้านอุปทานสามารถแปรผันได้อย่างมีนัยสำคัญต่อราคาไข่ไก่ในตลาด นอกจากนั้นบริษัทรายใหญ่สามารถยับยั้งบริษัทหน้าใหม่ในการเข้าสู่ตลาดลูกไก่พันธุ์ไข่ได้ ดังเช่น ในช่วงเปิดเสรีนำเข้าพันธุ์แม่ไก่ บริษัทใหญ่สามารถกตราคาลูกไก่พันธุ์ไข่ลงต่ำกว่าปกติ ทำให้บริษัทใหม่ไม่สามารถเข้าสู่ตลาดเนื่องจากทนแรงขาดทุนไม่ได้ ทั้งนี้ได้นำเข้าพันธุ์และเลี้ยงจนได้ลูกไก่ออกขาย

นอกจากนั้น กลไกทางด้านกฎหมายของไทยยังไม่ครอบคลุมเพียงพอต่อการชีวิตการมีอำนาจเหนือตลาดไข่ไก่ จึงมีผู้เสนอให้ปรับแก้พระราชบัญญัติแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 ซึ่งข้อเสนอได้รวมไปถึงให้ปรับหลักเกณฑ์ผู้มีอำนาจเหนือตลาด โดยให้ลดสัดส่วนส่วนแบ่งตลาดที่เดิมกำหนดไว้ที่ร้อยละ 50 สำหรับผู้ประกอบการรายเดียว และร้อยละ 75 สำหรับผู้ประกอบการ 3 ราย ให้มี

สัดส่วนที่น้อยลง (กฤติกร เพลิมเกื้อกุลพงศ์, 2554: 41) จากข้อมูลจริงของอุตสาหกรรมไข่ไก่ ในปี 2555 ผู้ขายรายใหญ่รายเดียว คือ บริษัท เจริญโภคภัณฑ์ฯ มีส่วนแบ่งตลาดอยู่ที่ร้อยละ 46 ในขณะที่ผู้ขายรายใหญ่สามราย เพิ่มบริษัท เบทาโกรฯ และบริษัท แผลมทองฯ มีส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 45 ทำให้ไม่ขัดต่ออำนาจเหนือตลาด พ.ร.บ. ฉบับนี้จึงไม่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาใช้กับสินค้าเกษตร ซึ่งโดยหลักการควรเป็นตลาดที่มีการแข่งขันสูง ประกอบกับข้อเท็จจริงที่ผู้ขายเพียงไม่กี่รายในตลาดไข่ไก่มีการผลิตแบบขนาดใหญ่ (Mass Production) ใช้เทคโนโลยีการจัดการด้านโลจิสติกส์ต่าง ๆ ที่เหนือกว่าผู้ผลิตรายย่อยทั่วไป ยิ่งเป็นการเสริมสภาพการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมในตลาดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ยิ่งกว่านั้นบริษัทใหญ่สามารถสร้างกำไรจากอาหารสัตว์ให้กับลูกค้าทั่วไป จากการผูกขาดการขายปัจจัยการผลิตทั้งอาจขายปัจจัยการผลิตในรูปแบบขายควบหรือขายพ่วงได้ ทั้งหมดนี้ทำให้ทางเลือกของเกษตรกรรายย่อยในการซื้อปัจจัยการผลิตแยกจากกันมีอยู่น้อย ขณะที่บริษัทใหญ่ยังใช้วิธีการทำการเกษตรแบบพันธะมาเป็นกลไกในการขยายงานของธุรกิจ (บางบริษัทผลผลิตไข่ไก่มาจากวิธีนี้ถึงร้อยละ 70-80) ซึ่งช่วยลดภาระสัดส่วนหนี้และการลงทุน และแก้ปัญหาด้านแรงงาน ทำให้สามารถหามูลค่าเพิ่มจากการทำธุรกิจอย่างอื่นได้

ทางด้านอำนาจกำหนดราคา บริษัทขนาดใหญ่อาจอาศัยช่องทางของการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบชมรม สมาคม กลุ่มพ่อค้า เพื่อมีบทบาทในการขึ้นราคาไข่ไก่จากการกำหนดราคากลางของสมาคมให้กับผู้เลี้ยงไก่ไข่ได้รับรู้ทั่วกัน ส่วนใหญ่การประกาศราคาไม่ได้มีรูปแบบทางการและไม่ได้มีกำหนดเวลาการประกาศแต่อย่างใด ซึ่งถือว่าเป็น

จุดอ่อน แต่จะใช้การพูดคุยกันถึงสถานการณ์ของผลผลิตผ่านสมาคมหรือตัวแทนเกษตรกรที่แต่ละฝ่ายมีอำนาจและบทบาทต่างกัน โดยเกษตรกรจะขายไซโกในราคาขึ้นลงจากราคากลางนี้ตามความเหมาะสมของสภาพฟาร์มของตนเอง เช่นเดียวกับบริษัทใหญ่ที่อาจขายต่ำกว่าราคากลาง เห็นได้ว่าบริษัทใหญ่ที่มีอำนาจสามารถคัดจ้างกลไกตลาดปกติได้ด้วยอำนาจของกำลังการผลิตและการบริหารจัดการของตนเอง ทำให้เป็นเสมือนผู้นำราคาได้โดยอ้อม แต่ที่ไม่แสดงบทบาทเป็นผู้กำหนดราคาโดยตรงก็เป็นเพราะการที่เป็นทั้งคู่แข่งและคู่ค้าของเกษตรกรนั่นเอง

2) พ่อค้ารวบรวมผลผลิต การตลาดไซโกของผู้เลี้ยงไก่ไข่ตั้งแต่รายย่อยไปจนถึงรายใหญ่ตกอยู่ในมือพ่อค้าผู้รวบรวมผลผลิตไซโกในตลาดหรือที่เรียกกันมาแต่ในอดีตว่าล้างไซ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่กระจายผลผลิตไซโกออกสู่ตลาด (สมัยก่อนล้างไซจะไม่ได้เป็นผู้เลี้ยงไก่ไข่เอง) เพราะเกษตรกรไม่มีความสามารถในการทำตลาดเอง โดยไซโกของเกษตรกรทั่วไปประมาณร้อยละ 95 อยู่ในตลาดสด (Conventional Market) ปัจจุบันเกษตรกรรายใหญ่และบริษัทขนาดใหญ่ขายไซโกเอง ส่วนเกษตรกรทั่วไปจะมีพ่อค้าที่เข้ามารับไซโกประจำ ทั้งนี้แล้วแต่จำนวนไซและการติดต่อที่คุ้นเคยกัน เช่น เกษตรกรบางรายใช้พ่อค้าเพียงรายเดียว บางรายใช้ถึง 4-5 ราย โดยไซโกที่ได้ในแต่ละวันมักมีจำนวนใกล้เคียงกัน ในทัศนะของเกษตรกร พ่อค้ารวบรวมไซโกไม่มีความสำคัญ เพราะทำให้การจำหน่ายไซโกทำได้สะดวก เนื่องจากพ่อค้าสามารถเข้าตลาดกระจายได้ครั้งละมาก ๆ แต่ในมุมมองของการกำหนดราคา พ่อค้าเหล่านี้มีบทบาทต่อราคาไซโกหน้าฟาร์มที่เกษตรกรจะขายได้ แม้ว่าต้อง

อิงตามราคาตลาดก็ตาม เนื่องจากพ่อค้ามีแนวปฏิบัติที่มีชั้นเชิงในการกดราคาไซโกโดยอ้างว่าอุปสงค์ลดต่ำลง สำหรับเกษตรกรจะเรียกกลไกกดราคาของพ่อค้าคนกลางแบบนี้ว่า เป็นการสร้างอุปสงค์เทียม (คือ ไม่ใช่อุปสงค์ที่แท้จริงแต่ต่ำกว่าที่เป็นจริง) โดยไม่นำผลผลิตไปปล่อยขาย แต่จะจัดเก็บไว้ในห้องเย็นอย่างน้อยสักครึ่งวันถึงหนึ่งวัน เพื่อหลอกว่าผลผลิตล้น ขายออกลำบาก ขอตัดราคาลง และด้วยเหตุที่ไซโกเกือบทั้งหมดของเกษตรกรรายย่อยต้องขายผ่านพ่อค้าคนกลาง เกษตรกรจึงเดือดร้อนจากการกดราคาในลักษณะเช่นนี้

3) รัฐบาล บทบาทของรัฐบาลในตลาดไซโก มักให้ความสำคัญกับไซโกว่าเป็นสินค้าจำเป็นต่อการบริโภค ดังนั้นแม้ราคาไซโกจะต่ำมากเมื่อเทียบกับสินค้าประเภทอื่น แต่ภาครัฐมักเข้ามาใช้อำนาจแทรกแซงตลาดโดยการควบคุมราคาไซโกเพื่อช่วยเหลือผู้บริโภค โดยไม่ได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ ในบางช่วงเวลาได้ส่งผลกระทบต่อรายได้และความอยู่รอดของเกษตรกร เนื่องจากธรรมชาติของการขายไซโกจะมีช่วงเวลาของผลผลิตที่แปรเปลี่ยนตามปัจจัยหลายประการ ทั้งช่วงไซโกล้นตลาด และช่วงที่มีไซโกน้อยลงกว่าปกติหรือเป็นที่ต้องการเพิ่มขึ้น ดังนั้นการทำอาชีพนี้จึงต้องการรายได้เฉลี่ยที่เหมาะสมต่อการดำรงอยู่ ในช่วงที่ไซโกล้นตลาดเกษตรกรรายย่อยจำนวนน้อยอาจขาดทุนแต่พอจะอยู่รอดได้ และรอคอยให้ราคาปรับเพิ่มขึ้นเพื่อชดเชยส่วนที่เคยขาดทุนไปในช่วงเวลาที่ผลผลิตมีน้อยเมื่อเทียบกับความต้องการ การควบคุมราคาในช่วงดังกล่าว ในทัศนะของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่เกษตรกรรู้สึกว่าเป็นกรรมกร ส่งผลให้เกษตรกรทั้งระบบได้รับความเสียหาย เกษตรกรรายใหญ่ที่มีฐานะทางการเงินมากกว่าสามารถดำรงตนอยู่ได้

ในขณะที่เกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นส่วนใหญ่และมีฐานะการเงินอ่อนแอกว่า เป็นผู้เสียหายและต้องเลิกกิจการไป ท้ายที่สุดเท่ากับว่ารัฐสนับสนุนผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีการเงินแข็งแกร่งกว่าเข้ามาแทนที่ในตลาด ทั้งที่รัฐควรช่วยเหลือให้เกษตรกรรายย่อยสามารถอยู่รอดได้ในระยะยาว กรมการค้าภายในจึงควรมีวิธีการใหม่ในการจัดการเรื่องราคาไข่ในตลาด การเรียกเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ไปพูดคุยเรื่องราคา แต่ไม่เรียกฝ่ายอื่น อาทิ พ่อค้า หรือ Modern Trade มาพูดคุย จึงไม่ใช่แนวทางแก้ปัญหาที่ถูกต้อง

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การให้ข้อเสนอแนะจากการศึกษาในครั้งนี้ ได้มาจากการจัดระเบียบข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมไข่ไก่ และวิเคราะห์โดยแยกประเด็นเสนอแนะเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) **บูรณาการหน่วยงานในการแก้ปัญหาความไร้สมดุลของกลไกราคาในตลาดไข่ไก่** การแก้ปัญหาเพื่อรักษาเสถียรภาพของราคาไข่ไก่ จำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งผู้ผลิตภายในห่วงโซ่อุปทาน รัฐบาล กลุ่มและสมาคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และภาครัฐ เงื่อนไขความสำเร็จอยู่ที่ความร่วมมือกันอย่างจริงจังและจริงจัง การจัดตั้งคณะทำงานที่มีการบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาด้านปริมาณและการกระจายพันธุ์สัตว์ ที่ให้ความสำคัญกับภาพรวมของระบบการผลิต เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และสร้างกลไกตลาดที่ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างบริษัทและฟาร์มเลี้ยงไก่ไข่ขนาดต่าง ๆ เพื่อแก้หรือบรรเทาปัญหาความไม่สมดุลของอุปสงค์และอุปทาน ที่จะส่งผลให้ราคามีเสถียรภาพยิ่งขึ้น สำหรับคณะทำงานที่มีบทบาทอยู่ในขณะนี้ คือ คณะกรรมการนโยบายพัฒนาไข่ไก่และผลิตภัณฑ์ (Egg Board) ยังไม่มีอำนาจทาง

กฎหมายมารองรับ ผลจากการแก้ปัญหาจึงยังไม่เกิดขึ้นเต็มที่ นอกจากนั้นคณะกรรมการชุดนี้ ส่วนใหญ่มีผลประโยชน์ของธุรกิจส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้แนวทางแก้ปัญหาเป็นเพียงข้อตกลงและการขอความร่วมมือระหว่างกันเท่านั้น หน่วยงานบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาความไร้เสถียรภาพของราคาไข่ไก่ จึงจำเป็นต้องมีโครงสร้างการดำเนินงานที่แตกต่างไปจากที่เป็นอยู่ โดยต้องหากลไกทางกฎหมายมารองรับ เพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่จริงจังมากกว่าความร่วมมือตามข้อตกลง ที่ไม่สามารถมีการลงโทษใด ๆ เมื่อผู้มีส่วนได้เสียได้ละเมิดหรือทำไม่ครบถ้วนตามกฎหมายระเบียบหรือข้อตกลง องค์ประกอบของหน่วยงานในลักษณะนี้ต้องรวมฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วน คือ ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงในห่วงโซ่อุปทานในระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งมีความยากตรงที่บริษัทผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีการดำเนินการภายในห่วงโซ่อุปทานทุกระดับตามแนวดิ่ง จะต้องพยายามแยกบทบาทตรงนี้ออกจากกัน เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาภาพรวมของระบบการผลิตไข่ไก่ได้ และต้องมีการถ่วงน้ำหนักคณะทำงานในหน่วยงานด้วยกลุ่มของเกษตรกรรายย่อย และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐเข้ามา มีบทบาทมากขึ้น

ความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกลไกที่สร้างขึ้นมาเพื่อจัดการกับปัญหาความไม่สมดุลของอุปสงค์อุปทานไข่ไก่ มาจากการที่ส่วนแบ่งตลาดไข่ไก่จำนวนมหาศาลตกอยู่ในมือของบริษัทขนาดใหญ่ไม่กี่บริษัท ในกรณีนี้ที่ผลผลิตล้นตลาด ฝ่ายที่เดือดร้อนจะเป็นเกษตรกรรายย่อย เพราะขายได้ช้ากว่าเพราะมีทักษะด้านการตลาดต่างกันมาก กลไกตลาดในสภาพนี้จึงทำให้เกษตรกรรายย่อยขาดทุนก่อนเมื่อไข่ไก่ลงราคา อีกทั้งตลาดไข่ไก่ของเกษตรกรส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือพ่อค้าคนกลาง (ล้งไข่) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อราคา

รับซื้อหน้าฟาร์ม ด้วยเหตุนี้กลไกที่สร้างขึ้นใหม่ต้องสามารถนำมาใช้จัดการระบบการผลิตได้ตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทาน จัดการกับการรับราคาที่มีผลต่อรายได้แตกต่างกัน รวมไปถึงตั้งราคาโอนระหว่างบริษัทที่ถือว่าเป็นเครื่องมือในการหากำไรสูงสุดของบริษัทใหญ่ ซึ่งกลไกต่าง ๆ ทั้งหมดต้องเกิดขึ้นภายใต้หน่วยงานหรือองค์กรที่มีลักษณะบูรณาการผู้มีส่วนได้เสียและมีตัวกลางในการเข้ามาร่วมจัดการ เพื่อให้กลไกเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้และมีประสิทธิภาพเต็มที่

2) การแก้ปัญหาความไร้เสถียรภาพของราคาไข่ไก่ การแก้ปัญหาราคาไข่ไก่ที่ไร้เสถียรภาพหลักการสำคัญอยู่ที่การรักษาสมดุลของอุปสงค์และอุปทานไข่ไก่ ขณะเดียวกันต้องมีราคากลางไข่ไก่หน้าฟาร์มที่เป็นธรรม และมีการประกาศที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถรับรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยปราศจากอำนาจผูกขาดมาแทรกแซง จากการศึกษาได้ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) การแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลของอุปสงค์และอุปทานไข่ไก่ด้วยแนวทางต่าง ๆ ในระยะสั้น ยังต้องใช้แนวนโยบายหรือมาตรการแบบเดิม ๆ ที่เคยทำกันมา เพื่อสร้างสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน สำหรับการระบายไข่โดยการส่งออกไปยังต่างประเทศ หากจำเป็นก็สมควรทำต่อไป โดยให้บริษัทใหญ่และฟาร์มเข้าร่วมดำเนินการ มีภาครัฐช่วยสนับสนุนค่าบรรจุภัณฑ์และค่าขนส่ง เนื่องจากราคาส่งออกเป็นราคาที่ไม่ได้กำไรหรืออาจขาดทุนด้วยซ้ำ

(2) เพิ่มความเข้มแข็งให้กลไกตลาดไม่ให้ถูกชี้นำจากฝ่ายใดได้ ไม่ว่าจะบริษัทขนาดใหญ่ ผู้ผลิตรายเก่าในตลาด หรือแม้กระทั่งรัฐบาลที่ไม่ควรเข้ามาแทรกแซงในทางที่ทำร้ายเกษตรกรผู้เลี้ยงไข่ไก่โดยให้เสียสละแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยดำเนินการปรับโครงสร้างตลาดไข่ไก่ใหม่ในทางที่ลดอำนาจ

ผูกขาดของบริษัทใหญ่ และเพิ่มอำนาจต่อรองให้แก่เกษตรกรทั่วไป

(3) สร้างราคากลางไข่ไก่ให้มีรูปแบบสากล เพื่อให้สามารถสะท้อนอำนาจของกลไกราคาอย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่า มีห้องแข่งกลาง เนื่องจากการกำหนดราคาของไข่ไก่ขณะนี้ในปัจจุบัน เกิดขึ้นจากการประกาศของสมาคมที่เกี่ยวข้องในลักษณะเป็นตามธรรมชาติ เป็นไปตามการรับรู้ถึงสถานการณ์ไข่ไก่ในตลาดแล้วเข้ามาพูดคุยกัน ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนหรือรูปแบบที่เป็นทางการ ไม่มีวันที่เหมาะสมในการประกาศราคา ราคาที่ประกาศจึงมักมีวาระซ่อนเร้นจากผู้มีอำนาจในตลาดไข่ไก่แฝงอยู่เสมอ และเมื่อราคากลางนี้ได้รับรู้กันก็จะใช้ราคานี้ไว้อ้างอิง ซึ่งอาจปรับขึ้นลงได้เมื่อซื้อขายกันจริง จึงสมควรให้มีการประกาศราคาขายไข่ไก่ให้เป็นไปตามสถานการณ์ของภาวะไข่ไก่ที่แน่นอน เช่น ในวันสำคัญของรอบปี ซึ่งทุกคนได้รู้ได้พร้อม ๆ กัน โดยไม่มีฝ่ายใดมีอำนาจเหนือราคาที่สามารถวางแผนก่อนล่วงหน้า เพื่อการหาประโยชน์จากราคาที่จะประกาศได้

(4) การคิดราคาต้นทุนไข่ไก่ให้มีความถูกต้องยิ่งขึ้น และใช้ราคาต้นทุนนี้อิงกับกลไกราคา เพื่อมิให้แรงผลักดันอุปทานสร้างปัญหาให้เกษตรกรต้องขายต่ำกว่าต้นทุนการผลิต เพราะธรรมชาติของการผลิต ผู้ประกอบการควรได้รับผลตอบแทนที่ทำให้ดำรงตนอยู่ได้ในอุตสาหกรรม ดังนั้น การแก้ปัญหาเรื่องราคาไข่ไก่ตกต่ำจึงต้องคิดส่วนนี้ควบคู่ไปด้วยเสมอ

(5) ปลดปล่อยให้มีการนำเข้าพันธุ์ไก่ไข่เสรีและหาช่องทางกระจายพันธุ์ไก่ไข่ให้ทั่วถึง เพื่อลดอำนาจบริษัทใหญ่ การนำเข้าพันธุ์ไก่ไข่เสรีมีข้อดี คือ ประการแรก เป็นการลดอำนาจผูกขาดจากบริษัทใหญ่ที่เคยมีโควตาพันธุ์ไก่ไข่ในมือ และสามารถจำกัดปริมาณการผลิตไข่ไก่โดยการปลดแม่ไก่ยืนกรงได้ทันที

(เดิมบริษัทที่มีพันธุ์ไก่ขายจะพยายามยีนราคาเดิมไว้ โดยไม่จ่อเกษตรกร เพราะตนเองสามารถเลี้ยงแม่ไก่เหล่านั้นไว้เองได้) ประการที่สอง เมื่อนำเข้าพันธุ์ไก่เสรี การขายในลักษณะขายฟองอาหารสัตว์กับลูกไก่พันธุ์ไข่จะลดลง เพราะการขายฟองจะเกิดเฉพาะในช่วงลูกไก่ขาดแคลน และเป็นความเต็มใจซื้อทั้งลูกไก่และอาหารสัตว์จากบริษัทเดียวกัน แต่การนำเข้าพันธุ์ไก่เสรีมีข้อเสียในด้านความเสี่ยงต่อการมีอุปทานไข่ไก่ล้นตลาด จนมีผลให้ราคาไข่ตกต่ำ ซึ่งประเด็นนี้อาจไม่อาจไม่ถูกต้องทั้งหมด เนื่องจากแม้ราคาลูกไก่ถูกลงฟาร์มก็ยังมีข้อจำกัดในการเลี้ยงเพิ่ม เพราะต้องคำนึงถึงค่าอาหารที่จะตามมา อีกทั้งผู้เลี้ยงตระหนักได้ว่าราคาไข่ไก่จะปรับตัวลดลงได้จากการมีผลผลิตมากขึ้น ซึ่งจะทำให้กระแสเงินสดเป็นลบได้

(6) การแก้ปัญหาราคาไข่ไก่โดยบริหารทางด้านอุปทานเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ทั้งในด้านปริมาณไข่ไก่ออกตลาดและการมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลง ในการควบคุมปริมาณไข่ไก่จะต้องพิจารณาอย่างครอบคลุมทั้งระบบและเริ่มตั้งแต่ต้นน้ำ โดยการวางแผนลดปริมาณไข่ไก่ในตลาดต้องเชื่อมโยงกับปริมาณแม่ไก่ที่ต้องลดลง เพื่อควบคุมอุปทานไข่ในอนาคต โดยอิงกับข้อมูลการบริโภคที่แท้จริง และย้อนกลับมาพิจารณาถึงปริมาณแม่ไก่ยืนกรงว่าจะพอดีกันได้อย่างไร เพราะต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 5-6 เดือนจึงจะเห็นผลจากการดำเนินการ ทั้งนี้ การตรวจสอบปริมาณแม่ไก่ยืนกรงเป็นเรื่องสำคัญ โดยมีข้อมูลที่ต้องของปริมาณพันธุ์ไก่ไข่ที่มีอยู่ทั้งหมด และการปลดแม่ไก่ตามระยะเวลา เพราะหากการวางแผนได้ข้อมูลผิดพลาด ย่อมจะทำให้แนวทางแก้ปัญหาไม่ประสบผลตามต้องการ แม้ว่าอุปทานจะเป็นตัวกำหนดหลักด้านราคา และด้วยสภาพของการแข่งขันที่การล้มหายไปของผู้ประกอบการจะเป็นกลไกในการปรับสมดุลของ

ราคาตลาด แต่สำหรับตลาดไข่ไก่พบว่า การขาดทุนไม่ได้ทำให้ปริมาณอุปทานไข่ไก่ในตลาดลดลงได้ทันที เนื่องจากผู้ผลิตอาจทนอยู่ในตลาดได้นานถึง 2-3 ปี เพราะลงทุนในเรื่องต่าง ๆ ไปหมดแล้ว

3) การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างของตลาดไข่ไก่ ปัญหาเชิงโครงสร้างเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้แนวทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ผ่านมาไม่บรรลุผลเท่าที่ควร หรือบรรลุผลได้บ้างแต่ยังขาดความแน่นอน ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างของตลาดไข่ไก่ มีดังนี้

(1) การปรับนิยามขนาดผู้ผลิตไข่ไก่ เนื่องจากกรมปศุสัตว์นิยามขนาดผู้ผลิตในอุตสาหกรรมไข่ไก่โดยกำหนดให้สัมพันธ์กับปริมาณการเลี้ยงไก่ไข่ที่ทำให้ขนาดผู้ผลิตผิดไปจากหลักความเป็นจริง ผู้ผลิตที่มีขนาดแตกต่างกันมากถูกจัดรวมอยู่ในกลุ่มผู้ผลิตขนาดเดียวกัน มีผลเชื่อมโยงไปถึงการกำหนดนโยบาย และการรับผลจากนโยบายที่ไม่เป็นธรรม หากมีการปรับนิยามขนาดผู้ผลิตไข่ไก่ใหม่ให้ถูกต้อง อาจทำให้ภาครัฐมองเห็นสภาพปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่ชัดเจนขึ้น เช่น อาจเพิ่มขนาดผู้เลี้ยงไก่ไข่ให้มากกว่าที่เดิมกำหนดไว้เพียง 3 กลุ่ม อาจเพิ่มระดับของผู้ผลิตรายใหญ่มากและรายย่อยเข้าไป เพื่อแบ่งช่วงผู้ผลิตให้กระจายมากขึ้น การกำหนดขนาดของผู้ผลิตดังที่นิยามในปัจจุบันทำให้ผู้ผลิตรายกลางถึงเล็กกลายเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ ทั้งที่มีขนาดการเลี้ยงไก่ไข่ที่แตกต่างกัน และแตกต่างจากผู้ผลิตรายใหญ่และรายใหญ่มาก

(2) การปรับโครงสร้างตลาดไข่ไก่ให้มีการแข่งขันมากขึ้น โดยปรับแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับอำนาจผูกขาดสำหรับสินค้าเกษตรหรืออุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ พ.ร.บ.

แข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 นอกจากนั้นควรมีมาตรการป้องกันการทุ่มตลาดและใช้กฎหมายด้านการทุ่มตลาดอย่างเข้มแข็ง ประเด็นของการดำเนินการในเรื่องนี้มีข้อเสนอ ดังนี้ ประการแรก คือ ปรับแก้ พ.ร.บ. แข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 ในเรื่องสัดส่วนส่วนแบ่งตลาด ที่จัดว่าเป็นการผูกขาดให้แตกต่างกันระหว่างสินค้าเกษตรหรืออุตสาหกรรมเกษตรกับสินค้าอุตสาหกรรมทั่วไป อาจศึกษาสัดส่วนส่วนแบ่งตลาดสินค้าเกษตรพร้อมกันหลายสินค้า โดยพิจารณาเชื่อมโยงกับสภาพปัญหาอำนาจเหนือตลาด และความเป็นธรรมในการแข่งขันภายใต้บริบทสินค้าเกษตร รวมถึงปรับลดเกณฑ์ด้านยอดขายของผู้มีอำนาจเหนือตลาดให้ลงจากที่กำหนดไว้ที่ 1,000 ล้านบาทต่อปีด้วย ประการที่สอง ข้อบ่งชี้ของการมีอำนาจเหนือตลาดของ พ.ร.บ. ฉบับนี้ ระบุเพียงเรื่องส่วนแบ่งตลาดเท่านั้น ไม่ได้พิจารณาถึงการกีดกันการเข้าสู่ตลาดในรูปแบบต่าง ๆ ของผู้ผลิตรายใหญ่ในอุตสาหกรรมที่มีความเชื่อมโยงในห่วงโซ่อุปทาน จึงควรปรับแก้ให้ครอบคลุมความผิดของพฤติกรรมกรรมการทุ่มตลาดทั้งในเรื่องไข่ไก่และการขายพันธู์ไก่ ที่จัดว่าเป็นการกีดกันผู้ผลิตรายอื่นในการแข่งขันหรือการเข้าสู่ตลาด ซึ่งย่อมจะทำให้ภาครัฐสามารถผลักดันการใช้กฎหมายการทุ่มตลาดได้อย่างเข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4) การปรับอำนาจการต่อรองระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายภายในห่วงโซ่อุปทานไข่ไก่ ปัญหาการขาดอำนาจต่อรองด้านอาหารสัตว์ของผู้ซื้อที่เป็นเกษตรกรรายย่อยทั่วไป เกิดจากสภาพตลาดผู้ขายน้อยราย (Oligopoly) ในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ทำให้บริษัทผู้ผลิตมีการพูดคุยกันในการขึ้นลงราคา ดังนั้นหากออกกฎหมายให้ครอบคลุมความผิดในการร่วมมือกำหนดราคา และหาแนวทางเปลี่ยนโครงสร้างตลาดให้มีการแข่งขันมากขึ้น หรือดำเนิน

นโยบายและมาตรการเพื่อลดต้นทุนอาหารสัตว์ในรูปแบบใด ๆ ก็อาจเพิ่มอำนาจต่อรองให้แก่ผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้เลี้ยงไก่ไข่ได้ ทางด้านอำนาจต่อรองด้านการขายผลผลิตที่ด้อยกว่าอย่างมากของเกษตรกรรายย่อยมาจากปัญหาการตลาดที่ผู้เลี้ยงไก่ไข่จำเป็นต้องขายผลผลิตผ่านคนกลาง (ล้งไข่) อยู่ถึงร้อยละ 90 ซึ่งล้งไข่สร้างอำนาจต่อรองผ่านสมาคมของกลุ่มตนเองระดับอำนาจของล้งไข่เป็นไปตามปริมาณอุปทานไข่ไก่ในตลาด ในช่วงผลผลิตเหลือ ล้งไข่จะมีบทบาทชี้ทางด้านราคาอย่างมาก แม้ว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงพยายามรวมกลุ่มเพื่อคนอำนาจ แต่มักไม่ประสบผลสำเร็จด้วยเหตุนี้จึงต้องสร้างทางเลือกการขายที่ดีกว่าให้แก่เกษตรกร ที่สำคัญได้แก่

- จัดให้มีตลาดกลางที่มีหน่วยงานของกระทรวงเกษตรเป็นฝ่ายกำกับดูแล โดยกำหนดแนวทางดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อควบคุมระบบตลาดให้มีเสถียรภาพ การขายอาจใช้ระบบประมูล (Auction) แต่ต้องสร้างการยอมรับ เพราะในระยะแรกระบบอาจยังไม่เข้าที่เข้าทาง ทั้งต้องขจัดความวิตกกังวลในเรื่องระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เกรงการฉ้อโกง

- การจัดระเบียบพ่อค้าคนกลางใหม่ โดยกำหนดให้ล้งไข่ต้องจดทะเบียนการค้าเข้าสู่ระบบเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้กระทรวงพาณิชย์สามารถควบคุมดูแลได้ สามารถป้องปรามการสร้างอุปสงค์ลวงตาของพ่อค้าคนกลาง ที่เป็นต้นเหตุหนึ่งทำให้ราคาไข่ไก่ขาดเสถียรภาพและบิดเบือนจากข้อเท็จจริงและออกกฎหมายที่ครอบคลุมการรวมตัวกันของพ่อค้าคนกลางในการกตราคาสินค้าเกษตร

5) การปรับบทบาทภาครัฐในการแก้ไขปัญหามหาอุตสาหกรรมไข่ไก่ บทบาทของรัฐในการเข้าแทรกแซงอุตสาหกรรมไข่ไก่มักไม่มีทิศทางที่เหมาะสม และกระทำกับผู้ผลิตไข่ไก่ในทางที่ทำให้

สถานการณ์ของการอยู่รอดในตลาดเลวลง เช่น ช่วงราคาไข่ไก่สูง รัฐเพิ่งเล็งเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่มากกว่าเข้าจัดการกับพ่อค้าคนกลาง โดยนำบทลงโทษการขายไข่ไก่เกินราคามาใช้กับเกษตรกร รัฐควรปรับเปลี่ยนมุมมองต่ออุตสาหกรรมไข่ไก่ใหม่ มาเน้นดำเนินการป้องปรามการทุ่มตลาด (Dumping) ไข่ไก่ของผู้ผลิตรายใหญ่ วิจัยฉัยปัญหาอย่างเหมาะสมว่าในห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมไข่ไก่มีปัญหาที่ระดับใดและอย่างไร จะจัดการอย่างไรจึงเกิดความยุติธรรมในการปรับลดราคาไข่ไก่ในตลาดได้ การดำเนินโครงการช่วยเหลือที่กำหนดให้เกษตรกรขายไข่ไก่เพื่อระบายผลผลิตด้วยราคาต่ำกว่าทุนไม่ใช่สิ่งที่ผู้ผลิตต้องการ แต่หากรัฐจะช่วยผู้บริโภคควรเข้ามาอุดหนุนส่วนที่ต่ำกว่าทุน มิใช่บังคับซื้อในราคาต่ำ ดังนั้นในการแก้ปัญหา หน่วยงานรัฐในฐานะผู้กมกฎโดยกรมปศุสัตว์และกรมการค้าภายในควรร่วมกันคิดแบบภาพรวม จึงจะเป็นการแก้ปัญหาทั้งระบบให้แก่ทั้งผู้บริโภคและเกษตรกรอย่างเหมาะสม

สำหรับการแก้ปัญหาโดยสหกรณ์ที่เป็นองค์กรหลัก พบว่า กรณีของการเลี้ยงไก่ไข่ สหกรณ์ไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาด้านอำนาจต่อรองด้านราคาได้อย่างมีน้ำหนัก เพราะระบบสหกรณ์ไม่สามารถนำมาใช้ได้ภายใต้เงื่อนไขการคงอยู่ของอำนาจเหนือตลาด สหกรณ์อาจมีผลต่อการเพิ่มอำนาจต่อรองของเกษตรกรกับล้งได้บางส่วนเท่านั้นแต่ไม่ยั่งยืน การที่สหกรณ์ผู้เลี้ยงไข่ไก่ไม่ได้ทำหน้าที่ตามหลักการ เพราะผลผลิตของสมาชิกที่รวมกันมากมายยังเป็นเพียง

เศษเสี้ยวของผลผลิตบริษัทใหญ่ การแก้ไขจึงต้องให้ความสนใจด้วยบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างตลาด อันเป็นปัญหาที่ทำให้การทำงานของสหกรณ์ไม่บรรลุผล ซึ่งต้องใช้เวลา รวมทั้งปัญหาเรื่องความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับระบบของสหกรณ์ที่ยังไม่ดีเพียงพอ การรวมกันในรูปแบบสหกรณ์ของผู้เลี้ยงไข่ไก่จึงช่วยได้เฉพาะในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารด้านการเลี้ยง การตลาด และราคาเท่านั้น

6) การสร้างกองทุนประกันความไม่เสถียรภาพราคาไข่ไก่ การสร้างระบบประกันในอุตสาหกรรมไข่ไก่ในลักษณะกองทุนไข่ไก่ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ควรศึกษารายละเอียดเพื่อการจัดตั้ง ทั้งนี้อาจมีภาครัฐเข้ามาช่วยส่งเสริมการจัดตั้ง ตามต้นแบบที่กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่เคยลองดำเนินการ โดยการเก็บเงินเป็นกองทุนตามความสมัครใจของผู้ผลิตที่ให้ความร่วมมือ ซึ่งเคยเก็บเงินได้ประมาณ 10 ล้านบาท เอาไปใช้ในกิจกรรมส่งไข่ไก่ออกต่างประเทศ เพื่อรักษาเสถียรภาพราคาในประเทศ แต่ปัญหาคือบริษัทไม่สามารถทำระบบบัญชีได้ โดยเฉพาะบริษัทที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ซึ่งยากต่อการชี้แจง เพราะยังไม่มีการกฎหมายรองรับ และมีปัญหาในการดึงเงินมาใช้ในการสร้างกองทุนแบบทางการจึงยังทำไม่ได้ หากจะดำเนินการในลักษณะนี้ ต้องมีการจัดตั้งองค์กรที่เป็นทางการเพื่อทำหน้าที่อย่างถูกต้อง

โครงสร้างอุตสาหกรรมไข่ไก่ สภาพปัญหา และผลที่ตามมา และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสามารถแสดงสรุปได้ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 สรุปโครงสร้างอุตสาหกรรมไข่ไก่ สภาพปัญหาความไร้สมดุลและผลที่ตามมา และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
ที่มา: พนารัช ปรีดากรณ์ และสุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์, 2558: 85

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ในการให้ทุนทำวิจัยเรื่องนี้ จนสามารถนำมาเผยแพร่ ในลักษณะของบทความ และขอขอบคุณสมาคม ผู้เลี้ยงไก่ไข่แห่งประเทศไทย สหกรณ์ผู้เลี้ยงไก่ไข่ แปดริ้ว และเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ทุกท่านที่ร่วม ให้ข้อมูล จนการศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ท้ายที่สุดผู้ที่ผู้วิจัยขอขอบคุณอย่างยิ่ง คือ นาย สัตว์แพทย์นพพร วายุโชติ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญและ ที่ปรึกษาของสมาคมที่เกี่ยวข้องของหลายสมาคมที่กรุณา ให้สัมภาษณ์และช่วยประสานงาน ทำให้ผู้วิจัยสามารถ เข้าถึงแหล่งข้อมูลและได้รับการต้อนรับที่ดีจากผู้ให้ ข้อมูลทุกท่าน อย่างไรก็ตาม หากมีข้อบกพร่องใด ๆ เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยหลักวิชาการ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ ณ ที่นี้

บรรณานุกรม

Eamlaorpakdee, Pranee. 2012. "The Value Chain Development of Rice Products." **University of the Thai Chamber of Commerce Journal**. 32, 2: 120-127. (in Thai).
ปราณี เอี่ยมลอรพักดี. 2555. "การพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าผลิตภัณฑ์ข้าว" **วารสารวิชาการ**

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 32, 2: 120-127.

Padermkulpong, Kriddikorn. 2011. **Trade Competition Act B.E.2542 (1999) and the Monopoly in Agricultural Sector: the Case Study of Egg Market**. Book set: Knowledge Survey to Reform Thailand. Bangkok: openworlds. (in Thai).
กฤตกร เฟดิมเกื้อกุลพงศ์. 2554. **พระราชบัญญัติแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 และการผูกขาดในภาคเกษตร: กรณีศึกษาตลาดไข่ไก่**. ชุดหนังสือ การสำรวจองค์ความรู้เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: openworlds.
Preedakorn, Panarach and Laudhittirut, Supavadee. 2015. **The Ways to Resolve Disequilibrium Problem of Egg Market through Supply Chain**. Bangkok: University of the Thai Chamber of Commerce. (in Thai).
พนารัช ปรีดาการณ์ และสุภาวดี เหล่าฤทธิรัตน์. 2558. **แนวทางการแก้ไขปัญหาค่าความไร้สมดุลของตลาดไข่ไก่ผ่านห่วงโซ่อุปทาน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

Assistant Professor Dr. Panarach Preedakorn received her Doctorate in Development Education from Srinakharintwirot University, Master Degree in Development Economics from the National Institute of Development Administration, and Bachelor's Degree in Economics from Chulalongkorn University. She is currently working at the University of the Thai Chamber of Commerce. Her main interests are business economics and qualitative research.

Assistant Professor Supavadee Laudhittirut received her Master Degree in Development Economics from the National Institute of Development Administration, and Bachelor's Degree in Economics from Kasetsart University. She is currently working at the University of the Thai Chamber of Commerce. Her main interests are business economics and evaluation research.